

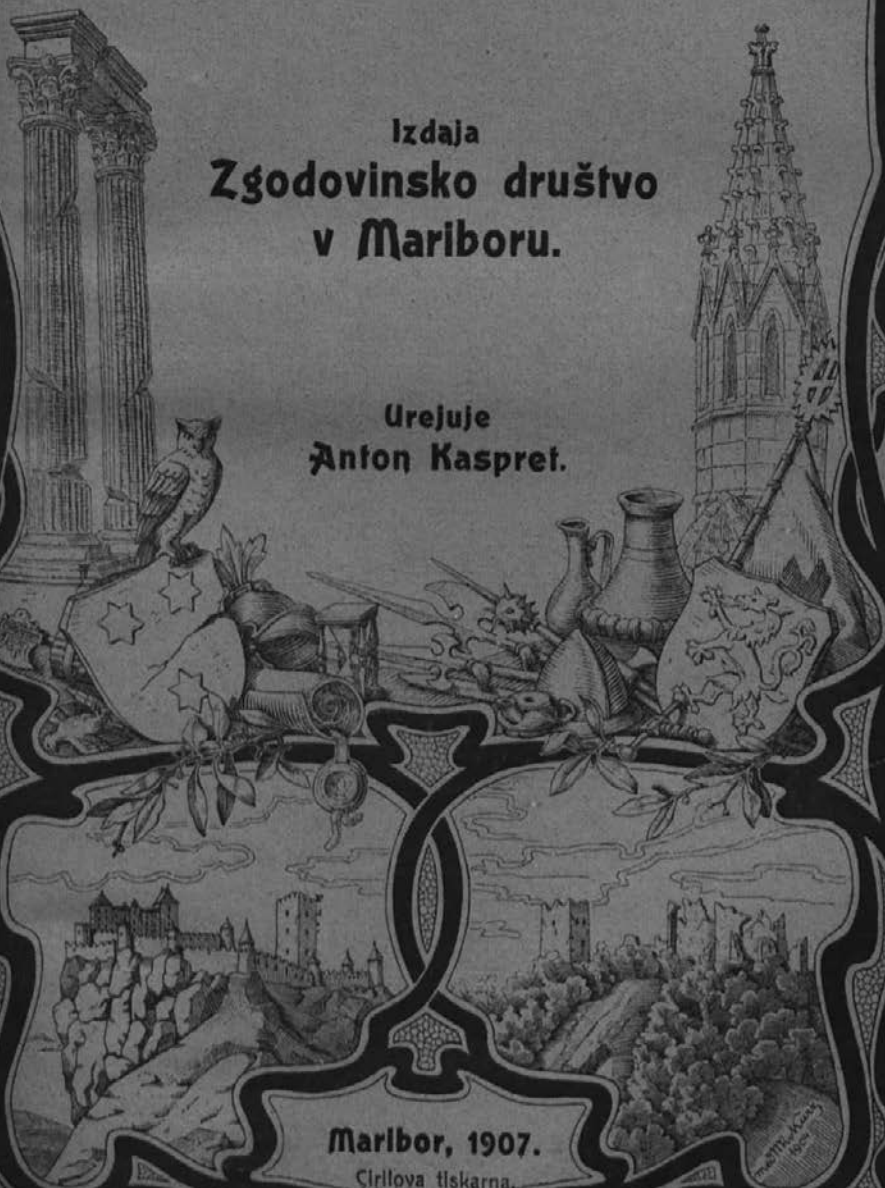
ČASOPIS

ZA

ZGODOVINO IN NARODOPISEJE.

Izdaja
**Zgodovinsko društvo
v Mariboru.**

Urejuje
Anton Kaspref.

Maribor, 1907.

Čirlova tiskarna.

Vsebina 4. snopiča.

I. Razprave:

1. Stegenšek Avg. dr.: O razvoju župnijskih mej
in o deželskosodni razdelitvi v konjiški dekaniji	Stran
193
2. Kaspret Anton prof.: O večah. Donešek o
uredbi kmetijskih in trških sodnih zborov okoli
l. 1500	214
3. Kaspret Anton: Slovanske drobtinice, nabrane
iz starih aktov in listin	222

II. Mala izvestja:

1. Pollak Fr.: Prazgodovinske najdbe v ptujski
okolici	226
2. Kovačič Fr. dr.: Ostanki rimske vile pri Središču	229
3. » » » Slovaški narodni muzej	233

III. Književna poročila:

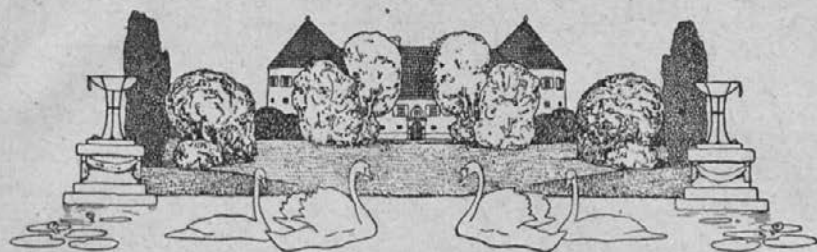
1. Šmid Walter: Deželni muzej v Ljubljani. Poro-
čilo za l. 1906. Ljubljana 1907. F. K.	236
2. Snopek Frant: Studie Cyrillmethodejské. F. K.	236
3. Kos Fr. dr.: Gradivo za zgodovino Slovencev v
srednjem veku. II. (801—1000.) Ljubljana 1906.
F. K.	238

IV. Društvena poročila

V. Imenik društvenikov

Spisi se pošiljajo uredništvu pod naslovom: Anton Kaspret, prof. c. kr. prve drž. gimnazije v Gradcu: Klosterwiesgasse 9/II.

Redni udje »Zg. dr.« dobivajo »Časopis« brezplačno, cena za neude je 6 K na leto.

O razvoju župnijskih mej in o deželskosodni razdelitvi v konjiški dekaniji.¹

Cerkvena razdelitev Spodnje Štajerske je bila za kulturni razvoj srednjega veka zelo važna ter je tudi vplivala na sestavo sodnih okrajev. Na vzgledu stare konjiške župnije, ki se imenuje kot taka že l. 1146, hočemo pokazati, kako so ti cerkveni

¹ Misel za to razpravo je dala pisatelju knjižica *Les paroisses de l'ancien concile de Saint-Remacle à Liège* par Joseph Brassine. Liège 1904. Vel. 8°, 96 str. Brassine ima v prilogi 4 kamnotiskom pomnožene zemljevide v barvah in velikosti 59:62 cm ter v merilu 1:100.000, ki predstavljajo leodijski (Lüttich) arhidiakonot z župnijami 1. v 9. stol., 2. l. 1558, 3. dandanes ter 4. meje karloviških posestev (villae) v IX. stol., ki se skladajo večinoma z župnijami. Nam gmotne razmere niso pripuščale, da bi napravili za XII. stol., za dobo pred l. 1785 in po tem letu ter za deželske sodnije posebne zemljevide, še manj pa v barvah; a upamo, da bo tudi priloženi listek dobro služil. Izhod za pisatelja so bile meje župnij, katere je vsak g. župnik zarisal sam v specialnem zemljevidu 1:75.000. — Dunajska akademija znanosti je pričela l. 1906 izdajati *Historischer Atlas der österreichischen Alpenländer* in sicer najprej deželskosodnijske zemljevide; cerkvena razdelitev pride šele čez leta na vrsto in tudi tedaj gotovo le v glavnih potezah, ker je gradivo preobširno. Kot priloga k zemljevidu izhajajo „Erläuterungen zum hist. Atlas der oest. Alpen.“ in posebej še „Abhandlungen z. hist. Atl. d. oest. Alpen.“ V najnovjšem času je izšlo tudi jako lepo delo „Die Diözese Brandenburg, Untersuchungen zur historischen Geographie und Verfassungsgeschichte eines ostdeutschen Kolonialbistums. Von Fritz Curschmann. Berlin 1906. XV.+488, 8°, z dvema zemljevidoma a) staroslovanskih županij (Gauc), b) braniborske škofije v XV. in XVI. stol.

organizmi tekom časa razpadali v vedno manjše dele, kakor je pač zahtevala čedalje bolj gosta naselitev pa tudi intenzivnejše dušeskrbno delo.

Približno isto ozemlje, ki je zavzema dandanes konjiška dekanija s svojimi 12 župnijami in 21.609 prebivalci¹ je spadalo v sredini 13. stoletja še pod edino župnijo konjiško. Ta veležupnija (Großpfarrei), kakor jo hočem radi jasnosti nazivati, je obsegala vse obvodje zgornje Dravine od izvira te reke pa blizu Makol, potem pa od pohorskih vrhov do dolgih, od zahoda (Frankolovo) proti vzhodu (Boč) idočih slemen, ki delajo razvodje med Dravino in Savino.

Meja je šla na vzhodu v jugovzhodni črti „od Javorskega (Jadlovskega) vrha nad sv. Tremi kralji med Tinjami in Čadramom do potoka Ložnice in odtam med podružnico sv. Ilja v Kočni in Laporjem do Boča“.² Vendar ta črta ni dovolj verjetna, ker izključi Studenice z vso okolico, ki so pa najbrž pripadale pod konjiško veležupnijo.³ Ako še vključimo vzhodni del laporske župnije in vso studeniško, potem gre meja od Ložnice pod sv. Iljem k cerkvi sv. Treh Kraljev in čez Ješovski vrh na vas Globoko in južno od Dravine na Tedni vrh. Ne trdimo, da bi bile te meje v XIII. stol. že tako natančno določene, trdimo samo, da približno tako daleč je tedaj segal

¹ Personalstand des Bistums Lavant 1907. Ako odštejemo prebivalce župnij Stranice in Skomre, ter prištejemo one Laporja, Poljčan in Studenic, dobimo 26.712 duš, ki živijo na nekdanjem ozemlju naše veležupnije pred letom 1251.

² Orožen, Das Bistum und die Diözese Lavant, I. str. 431. — Felicetti, Steiermark im Zeitraum vom VIII. bis XII. Jh. Pos. odtisec iz Beiträge z. K. st. G. I. str. 83.

³ L. 1245 se imenuje novi studeniški samostan „nova plantatio riuoli sancte Marie in Poltsach“, Zahn, UB (Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark) II. str. 574, l. 1249 pa Studenitz iuxta conterminium (v soseščini) quod dicitur Poelschach“, Zahn, UB. III. str. 106. Poljčane so bile del konjiške veležupnije. Tudi Orožen, l. c. I. str. 431 in Pajek, Zgodovina Poličanske župnije, 1898 str. 56 menita, da so spadale Studenice pred l. 1251 pod Konjice.

cerkveni okoliš poljčanski in laporski, kar razvidimo iz pozneje v teh mejah nastalih župnij. Studeniška župnija v vsem svojem obsegu se je šele l. 1785. odcepila od poljčanske. — Na vsi vzhodni meji je bila soseda konjiške veležupnije veležupnija slivniška.

Južna meja je šla po razvodju proti zapadu — čez Tolsti vrh, Gisovec, Boč, Gabernik, Nunski vrh, Dolgo goro in je izključila sedanje okolice Lipovarje, Jazbine, Slemene in Lačno vas, ki so sedaj pod konjiško dekanijo, a tedaj so bile izven veležupnije, ker spadajo k savinskemu obvodju in so se priklopile šele l. 1785 in pozneje sedanjim župnijam. — Soseda je bila veležupnija sv. Križ ob Slatini približno do Poljčanskega potoka¹, od tam Ponikva do steze, ki iz Dramelj vede v karuzijo, dalje proti zapadu pa veležupnija Novacerkev.

Zapadna meja je šla v sredi med Frankolovim in Črešnjicami, izključila je sedanjo okolico Rove, ne pa Podgore, potem je šla po slemenu Konjiške gore na grič sv. Križa, Golek, Bukovo goro in ob Dravini navzgor do izvira pod Roglo in od tam v isti smeri do sredi Lazin². — Soseda je bila do Konjiške gore veležupnija Novacerkev, od tam pa veležupnija sv. Martina pri Slovenjem gradu, ali pravzaprav že od začetka drugega tisočletja njen vikarijat v Vitanju³.

Na severu je šla meja od srede Lazin po vrhu Pohorja čez t. zv. Brv (Am Steg) do Javorskega vrha⁴. — Soseda je bila veležupnija hočka, od l. 1214 pa iz nje izločena župnija sv. Lovrenca, ki je segala od Velike do Lobnice⁵.

¹ Orožen, l. c. VII, str. 21.

² Orožen, l. c. VIII, str. 33. Opisana je razvodna meja in obenem veležupnijska meja v XVIII. stol.; ista je gotovo veljala tudi v XIII. — da si ni bila natančneje določena kakor po dravinskem obvodju.

³ Orožen, l. c. VIII, str. 377.

⁴ Orožen, l. c. I, str. 276. Imena „Lazine“, „Brv“ in „Javorski vrh“, so iz specialne karte.

⁵ Orožen, l. c. I, str. 392.

V tej veliki župniji s sedežem pri sv. Juriju v Konjicah je bilo pred l. 1251 že več podružničnih cerkev, tako sv. Filipa in Jakoba v Laporju, sv. Križa v Poljčanah, najbrž tudi sv. Janeza Krstnika v Čadramu, sv. Marjete na Keblu in sv. Ilja v Zrečah, ter dva samostana: kartuzijanski v žički dolini in dominikank v Studenicah. Oba samostana sta vplivala na daljni razvoj zunanjih mej naše veležupnije. Samostani so si vedno prizadevali, da bi postali eksemptni t. j. odvisni edino od papeža in izvzeti od pokorščine proti domačemu župniku in domačemu škofu.

Žička kartuzija, ustanovljena l. 1165, je najprej dosegla oprost od plačevanja desetine, poljske in živalske, katero so pobirali tačas župniki¹, potem pa je dobila dovoljenje, da smejo samostanski duhovniki tudi svoje lajike — strežnike spovedavati in jim sv. zakramente deliti² — kar je bilo tedaj vse župnijska predpravica. S tem se je ozemlje konjiške veležupnije faktično skrčilo za žičko dolino³.

Studeniškemu samostanu sta položili temelj sestri Sofija in Rikica, iz rodu rogaških plemičev, l. 1237; l. 1251 so prestopile sestre eremičanke v dominikanski red⁴. Že l. 1245 je oglejski patrijarh samostanu izročil dohodke slivniške župnije, okoli l. 1251 pa je dosegel pri konjiškem župniku Petru, da

¹ Zahn, UB. II str. 346 (Gregor IX. l. 1228).

² Zahn, UB. III, str. 300 (Gregor IX. l. 1237).

³ Meje žičke kartuzije so opisane v Zahn, UB. I, str. 453 in 609 ter UB. II, str. 134. Eksemptcija je bila „activa sine territorio separato“. Haring, Grundzüge des kath. Kirchr. 1906 str. 190. Že v srednjem veku so v kartuziji tudi lajike pokapali, le glede krstov in porok so bili lajiki odvisni od župnikov, kolikor se da dognati.

⁴ Zahn, UB. III, str. 152, se dovoli, da smejo bivše „moniales recluse“ v dominikanski red vstopiti (eligere ordinem et assumere), UB. III, str. 190 pa se imenujejo l. 1253 „ordinis s. Augustini“, ker je bil sv. Dominik za podlago vzel pravila avguštincev. Guiraud, Saint Dominique, Paris 1899 str. 82.

je odstopil sestram cerkvi v Poljčanah in Laporju in sprejel v zameno cerkvi v Tinjah in pri sv. Venčesu¹.

Tedaj je vzhodna meja konjiške veležupnije iz severo-vzhodne postala naravnost severojužna „z vrha Pohorja do sv. Urha potok Bistrica, od tam pa Kostanjščica, ki izvira v Juršni vasi in teče mimo Kostanjevice in se izliva v Ložnico. Od vasi Spodnja Ložnica je šla meja menda po cesti do Vrhovelj in odtod za Ličenco do Dravine pod Ljubično“².

V ozemlju drugače zaokrožene veležupnije je bilo do konca srednjega veka postavljenih mnogo novih cerkev, skoro vse, ki še dandanes stojijo, razven sv. Ane (iz konca XVI. stol.), M. B. na gori (1769), sv. Neže (1717) in nove čadramske (1899), in še dve drugi, ki sta dandanes podrti, sv. Križa pri Konjicah in sv. Pankracija pri Jamniku. Vizitacijski zapisnik iz l. 1545 imenuje namreč podružnice v Zrečah, pri Sv. Kunigundi, v Čadramu, na Keblu, v Ločah in Žičah ter pristavi, da je še 11 cerkev (izvzemši vikarijata Tinje in Črešnjice)³. Res najdemo to število, ako se še prištejejo: sv. Križ, sv. Pankracij, sv. Martin, sv. Barbara, sv. Jakob v Resniku, sv. Miklavž, sv. Lenart, sv. Mohor, sv. Jošt, Prihova in sv. Jernej.

¹ Zahn, UB. III, str. 169. — Muchar, Geschichte der Steiermark V, str. 158 in Zahn, UB III v indeksu krajev vidita v teh štirih zamenjenih cerkvah štiri župnijske cerkve. Vzameta izraz *ecclesia* = *parochia*, kar je v karloveški dobi res bilo isto, a za 13. stol. in za oglejski patrijarhat bi se moralo še dokazati. Poljčane imajo „*integrum ius ecclesiasticum ex antiquo possessum*“, a pod tem ni treba umeti župnijskih pravic, ampak cerkveno doto. In ako je imela katera teh cerkev tedaj svojega duhovnika — kar ni izključeno — je bila samo vikarijat, ker sicer bi ne bila odvisna od konjiške ali pa slivniške veležupnije. Muchar, l. c. VI 292 imenuje za l. 1392 Poljčane zopet župnijo, a ne izvemo, kaj je njegovemu izrazu „*Pfarre*“ odgovarjalo v izvirniku (ali samo *ecclesia*, ali pa *plebs* ali *parochia*). Gotovo pa je bil l. 1542 v Poljčanah župnik, ker se imenuje v napovedi dohodkov in stroškov žičkega priyorja. Beneficij k poljčanski cerkvi je ustanovil grof Ulrih celjski l. 1430. Orožen, Celjska kronika, 1854 str. 54.

² Pajek, l. c. str. 58.

³ Rokopis † stoln. prošta Ign. Orožna.

Tudi o sv. Jakobu v Resniku ni dvomiti, ker ga imenuje konjiški graščinski urbar iz l. 1570 izmed tistih 12, ki so stale pod grajskim varstvom (advokacijo)¹.

S temi cerkvami je zemljepisno (a ne vzročno) v zvezi počasno razkosanje veležupnije. Koncem srednjega veka imamo v njej 2 vikarijata (Črešnjice in Tinje), 3 eksponirane kapelane (Zreče, Čadram, Loče) in enega grajskega beneficijata (Jamnik).

Vikarijata v Črešnjicah in Tinjah sta zelo stara. Patrijarh Bertold piše l. 1249 studeniškim redovnicam, da mora slivniškemu župniku, čigar župnijo so bile prejele, ostati še toliko dohodkov, da more med drugim nastavljati vikarije pri podružnicah². O črešnjski župniji slišimo v prvič l. 1402. Ko pa je umrl l. 1482. župnik (plebanus in Kersteten) Gregor, so ljudje vse njegove stvari raznesli in si prilastili, tako da je moral župnik (plebanus) konjiški Valentin Fabri pri škofijstvu v Vidmu iskati pomoči³. Cerkvenopravno je bil črešnjevski beneficij „de colatione et provisione . . . plebani in Gonobicz“.

Tinjski vikarijat se imenuje morda že l. 1362, gotovo pa l. 1429, ko je patrijarh Ludovik II de Teck (1408-35), nastavlil v Tinjah nekega Hermana iz Sevnice in je določil, da mora – kakor običajno – vsako leto darovati materi-cerkvi v Konjicah na altar 24 graških penezov in priti k njej z župljani v procesiji ter z zastavami

¹ Gradovi in graščine v tem ozemlju so bile v srednjem veku naslednje: Konjiški grad, grad Tribenik pri Konjicah, dvorec Hebenstreit, graščina pri Goliču, zreški grad (Freudenberg), grad Jamnik (Hollenstein), grad Lušperg, dvorec Malahorn, grad Kebelj (Gybel), Pogled in zbelevski grad.

² Zahn, UB, III, str. 119: „cum consilio archidiaconi in ecclesiis residentes vicarios instituat“. L. 1252 so bili vikariji v Črešnjevcu, Slov. Bistrici in Spodnji Polskavi. Zahn UB, III str. 182.

³ Schumi, Archiv für Heimatkunde, I str. 280. Schumi je priobčil poročilo za kranjski Črešnjevce, a po krivem, ker spada pod Konjice. Orožen, l. c. VIII navaja vikarije iz l. 1600 (str. 565) in od l. 1663 naprej (str. 580).

na predvečer Vnebohoda Gospodovega¹. Cerkvenopravno odvisnost tinskega župnika je posebno natančno določil konjiški župnik Gašpar Hirtzler (1542—61), ki pravi, da so Tinje „curata ecclesia et filialis intra limites atque districtum ecclesiae meae St. Georgii situata et fundata, cuius collatio, provisio, confirmatio et quaevis alia dispositio ad me Casparum pro tempore existentem plebanum in Gonobiz . . . pleno iure spectare dignoscitur“.

Vikarijat črešnjiški je prikrajšal našo veležupnijo za vse kraje zahodno od žičke kartuzije in južno od Konjiške gore, tinski pa za ozemlje vzhodno od črte Sv. Trije Kralji-Loznica. Kot župnik matere-cerkve se je konjiški župnik imenoval včasih nadžupnik — Hauptpfarrer.

Pa tudi nadžupnija je bila prevelika za dušeskrbje in zato je nadžupnik nastavljal pri važnejših in starejših podružnicah pomočnike — Gesellpriester — ekspozite. Tako nam že znani nadžupnik Gašpar Hirtzler poroča l. 1542 v svoji dohodninski napovedi tudi to, koliko dohodkov imajo iz zbirce (žita, vina, sira in prediva) njegovi „Gesell briester auch Caplan“ in našteje naslednje pomočnike: „herr Steffan gesell briester pey dem Stuckl der phar Gonobitz, herr Sigmund gesell briester zu Tschädram zu Sandt Joans, herr Ulrich Gesell briester zu dem Heiling geist, herr Jorg Gesel briester zu sandt Gilgen peu Retschach, herr Hanns pharrer pey der zue Khirchen zu

¹ Muchar, l. c. VII str. 208. Potem se imenujejo l. 1464 in l. 1475 duhovniki v Tinjah (Rosman, Liber memorabilium etc.). Razmerje vikarijev do župnikov tudi pojasni listina pri Orožnu, IV—2 str. 239. Prim. tudi Aichner, Compendium Iuris eccl. 1895 str. 444.

² Izvirnik v Tinjah z dne 2. febr. 1544. Prepis kanonika dr. Pa-jeka. — Najbrž pa konjiški župnik ni mogel tudi vikarija najemati in odstavljati brez patrijarhovega (ali arhidijakonovega) dovoljenja, kakor se je to zgodilo pri ekspozitih in kapelanih. Da se je moral vikarij prezentirati, dokazuje Schaefer, Lit. Rundschau 19 7 str. 467 proti Künzle-ju (Die deutsche Pfarrei und ihr Recht zu Ausgang des Mittelalters, Stuttgart 1905).

Khirschstetten¹. Taki ekspoziti niso imeli določenega ozemlja in so župnijske pravice le vtoliko izvrševali, kolikor jim je župnik ukazal n. pr. nedeljsko božjo službo, sprevidenje bolnikov². Slednjič je še omeniti beneficij pri Jamniku, katerega je l. 1342 ustanovil Henrik Tanarius z dovoljenjem patrijarha bl. Bertranda³. Ako še prištejemo šest beneficijev pri župnijski cerkvi v Konjicah⁴, od katerih je gotovo polovica bila vedno zasedena in beneficij sv. Nikolaja na konjiškem gradu, potem se bomo prepričali, da verniki navzlic velikosti nadžupnije niso bili tedaj slabše preskrbljeni ko dandanes.

Ali so se tudi v drugi polovici XVI. stol. in v prvi XVII. ohranili v Zrečah, Čadramu in Ločah ekspoziti, nam ni znano, a v drugi polovici XVII. stol. sta se ustanovila dva vikarijata — v Zrečah (menda l. 1675) in Ločah (menda l. 1681) in tudi v Žičah je začasno bival vikarij v letih 1689—1732, iz katerih so ohranjene matične knjige. Čez sto let sta sledila še dva

¹ Poročilo (Giltenschätzung von Gonobitz) v rokopisu kan. dr. Pajeka. — Za Loče se imenuje še l. 1434 „Herr Gregor Geselle zu dem hl. Geist.“ Orožen l. c. III str. 227. V ponatisku iz Kresa „Napotnik, Imenopis konjiške nadžupnije, 1886“ str. 29 op. 1 se čita v listini iz l. 1412, da je Henrik Awer prodal kmetijo „den Zechleuten und den Pharrlewten des Gotschaws sand Margreten zu Gibil. Iz tega bi sledilo, da je l. 1412 tudi na Keblu bil vikarijat. A o kakem beneficiju ali vikarijatu na Keblu nam od drugod ničesar ni znanega, pač pa se imenuje cerkev kot konjiška podružnica l. 1391, ko je služila za titulus ordinationis, in l. 1545, ne pa kot sedež pomočnika l. 1542. Pharrlewte najboljše tolmačimo kot „podružničane,“ ki so k cerkvi spadali in za njo skrbeli. Ko bi bila cerkev l. 1412 imela vikarija, bi se bil udeležil nakupa kmetije, ne pa sama ključarja in ljudstvo.

² Aichner, l. c. str. 446 pravi, da so v nekaterih slučajih lahko tudi v vsem zastopali župnika.

³ Mitteilungen des hist. Ver. v. Steierm. XXIX. str. 236.

⁴ Beneficij sv. Jakoba se imenuje l. 1373 v prvič, sv. Duha 1434, sv. Andreja 1445, sv. Katarine 1497, sv. Boštjana 1497 in sv. Janeza Krstnika 1510. — Za namizno vino za šest duhovnikov je užival nadžupnik l. 1542 dohodke dveh ustanovljenih vinogradov.

vikarijata — v Čadramu (l. 1762)¹ in v Prihovi² (l. 1766). Odkar je namreč l. 1751 prenehala oglejska patrijarhija in je njen avstrijski delež dobil nadškofa v Gorici, se je nadškof Attems tudi na Štajerskem trudil za izboljšanje dušnega pastirstva in razkosanje prevelikih župnij. Tedaj so nastali vikarijati: Sromlje (1753)³, Sv. Jakob v dolu (1755)⁴, Sv. Rupert nad Laškim (1755)⁵, Sv. Peter na Medvedovem selu (1768)⁶, Sv. Ema (1756)⁷, Slivnica pri Celju (1760)⁸, sv. Martin v Rožni dolini (1760)⁹, Poljčane (1760)¹⁰, Gornja Polskava (1758)¹¹ in morda tudi Dobova, Dramlje Leskovec in Trbonje.

Ako povzamemo še enkrat razvoj šesterih konjiških vikarijatov, vidimo, da so se odcepile najprej Tinje, odkoder je bila k materi-župniji najdaljša pot, in Črešnjice, odkoder je bila najbolj težavna¹². Naslednji najbolj oddaljeni kraji so bili Zreče (s sv. Kunigundo!) in Loče, nekoliko lažji je bil dohod iz Čadrama (in Kebla), najbližje pa je bilo iz Prihove. Odvisnost nekdanjih vikarijatov od nadžupnika se še dandanes kaže v tem, da je nadžupnik patron v Črešnjicah, Zrečah, Čadramu, Prihovi, Tinjah in Ločah¹³.

¹ Rozman, Lib. memorabil. Rokopis.

² Rozman, Lib. memorabil. Rokopis. Kronogram s to letnico na župnišču v Prihovi.

³ Janisch, Topographisch-statist. Lexikon v. Steiermark, III str. 943.

⁴ Orožen, l. c. IV² str. 371.

⁵ Orožen, l. c. IV² str. 239.

⁶ Orožen, l. c. VII str. 283.

⁷ Orožen, l. c. VII str. 244.

⁸ Janisch, l. c. III str. 829.

⁹ Orožen, l. c. VIII str. 474.

¹⁰ Janisch, l. c. II str. 539.

¹¹ Janisch, l. c. II str. 578.

¹² Pot čez Konjiško goro je po letu težavna, po zimi nevarna, tako da Črešnjičani ravno sedaj prosijo, da bi jih prepisali k celjskemu okrajnemu glavarstvu (v Celje znaša zračna črta 13 km) mesto h konjiškemu (iz Črešnjic v Konjice je 5 km zračne črte!). Slov. Gospodar z dne 17. oktob. 1907.

¹³ Najbrž pa bodo razmere iste ko pri sv. Rupertu pri Laškem (Orožen, IV² str. 239), da ima nadžupnik samo jus praesentandi; patronat

Ko je l. 1782 bil odpravljen kartuzijanski samostan, je vlada ustanovila župnijo s sedežem v samostanu¹⁴, pozneje v Špitaliču. Tako je bila nadžupnija skoro od vseh strani obdana od svojih hčera. Na jugu jo je razvodje med Dravino in Žičkim potokom delilo od nove župnije, na zapadu je ostala stara meja proti vitanjski župniji, na severu so sela Žeče, Bezina in Dobrotna vas še spadala k nadžupniji, na vzhodu je Oplotniški potok zaokrožal nadžupnijo, le na jugovzhodu je segala izven današnjih mej, zakaj Žiče in Suhadol sta bila pod Konjice. Nekdanja veležupnija se je bila tekom let razrastla v nadžupnijo in 7 vikarijotov in župnij, katerih meje kažejo krepke črte na našem zemljevidu.

Ustanovitev župnije v samostanu žičkem od strani vlade, ko je dosihdob vse vikarijate ustanavljal škof z župnikom, je bilo znamenje bodočega razvoja. L. 1785 so namreč na Spod. Štajerskem zborovale komisije z nalogo, da ustanove vsepovsodi nove kuracije, kjer je primerna cerkev, dovolj duš (1000) in imajo prebivalci nad eno uro pota k župnijski cerkvi. V konjiškem okraju so izluščili iz zrečke župnije ono pri Sv. Kuni-gundi, iz čadramske ono na Keblu, iz ločke župnije sv. Jerneja, in pozneje še žičko in iz kosov tinjske, prihovske in slovenje-bistriške so zvarili kuracijo pri Sv. Venčesu. Medsebojne meje med prejšnjimi vikarijati so ostale večinoma neizpremenjene¹⁵. Važnejše izpremembe so se godile ob zunanjih mejah nekdanje veležupnije — prišli so k njej kraji ki ji prej niso nikdar pripadali. Ločka župnija je dobila Lipoglavo od ponikovske, špitališka je prejela Jazbine, Zgornje in Spodnje Slemene ter Kladje iz vojniške, Črešnjice pa Maledole iz

cesarjev, ki se je raztezal tudi na vse podružnice, pa je ostal nedotaknjen (Caesareo Regio Patronatus juri vel minimum accedat praeiudicium).

¹⁴ Stepischnegg, das Karthäuser-Kloster Seiz, 1884 str. 99.

¹⁵ Sklenilo se je sicer več izprememb n. p. Konjice bi naj odstopile Žeče in Tepanje, a izvršilo se je samo to, da so Brezje od Zreč prišle k Čadramu.

novocerkovske¹. Vrhutega je l. 1783 goriški nadškofiji nasledil v njeni dedščini v celjskem političnem okrožju lavantinski škof, v mariborskem pa sekovski². Lavantinski škof je obenem vnovič organiziral svojo škofijo in je mesto prejšnjih komisarijatov ustanovil dekanije.

Z odlokom z dne 26. okt. l. 1787 se je vstvarila dekanija konjiška z ozemljem, ki je spadalo pod prejšnji komisarijat, a odločile so se Črešnjice za Novo cerkev, pridružile pa Stranice in pred l. 1796 še Skomre — dve jožefinski župniji, izluščeni l. 1785 iz vitanjske. Sto let pozneje pa sta se župniji tinjska in sv. Venčesla pridružili dekaniji slovenjebistriški (z dnem 1. junija l. 1886). Rodovno deblo današnje konjiške dekanije z 12 župnijami je torej naslednje:

Sv. Martin pri S. g.		Konjice								
Vitanje		Črešnj.	3. Špital.	Zreče	6. Konjice	Loče		Čadr.	12. Prih.	Tinje
Vitanje 1.	Skomre 2.	4. Zreče 5. Kunig.		7. Žitce 8. Loče 9. Jernej		10. Čadr. 11. Kob.		Tinje	Venčesl.	

Značilno za vse spreminjave koncem XVIII. stol. je preziranje zgodovinskega razvoja. Skozi tisoč let (od l. 810) je bila Drava meja med solnograjskim in oglejskim ozemljem, sedaj pa dobijo na jugu Drave tri nemške škofije svoje deleže: krška, lavantinska in graška. Konjiška veležupnija se je tekom 500 let sicer razvila v 8 ločenih župnij, a na zunaj je ohranila meje iz l. 1251. Sedaj pa so ji dodali izven naravnih mej nekatere kraje na jugu, na zapadu pa dve župniji in eno so ji odtrgali. Tudi med župnijami so spreminjali meje ne glede na zgodovinski razvoj. Tako tudi iz teh na videz malenkostnih dejstev odseva značaj filozofičnega XVIII. stoletja, ko je na mesto evolucije stopila revolucija. Bilo je pač že čas, da se je v marsičem spremenilo tudi duhovno pastirstvo — župnije so bile deloma prevelike, deloma pa vsled političnega nasprotstva oglejski ordinariji zadnjih 200 let niso mogli in niso smeli se

¹ Predlogi komisije v lavant. škofijskem arhivu.

² Tangl, Reihe der Bischöfe von Lavant, 1841 str. 342.

pokazati na avstrijskih tleh svoje velikanske škofije. Naposled opomnimo še, da se je ozemlje konjiške veležupnije skrčilo sicer na vzhodu (Studence, Laporje, Venčesl, Tinje) in deloma tudi na zapadu (Črešnjice), pridobilo pa je na zapadu (Stranice, Skomre) in deloma na jugu (nekatero vasi), večinoma pa je še dandanes isto, ko tedaj, ko se je iz misijonske postaje med poganskimi Slovenci vstvarila veležupnija.

V zvezi z župnijskimi mejami stojita še dve prikazni: deželsko-sodne meje in pobiranje desetine. Štajersko obvodje reke Drave (z Mislinjo in Dravino) je menda skrajna tvorilo eno deželskosodno okrožje s sedežem v Mariboru, a že v XIII. stol. je bilo razdeljeno na sodniji severno in južno od Drave. Iz velikega južnega ozemlja so se izločile v XIII. stol. deželske sodnije v Slovenjem Gradcu, Fallu, Slovenski Bistrici, v Borlu, v Halozah, v Ptuju in morda tudi v Vuzenici. Za ves ostali veleobširni kompleks je bil v XIV. stol. sedež krvne sodnije v Zbelovskem gradu. V XV. stol. pa so tudi iz tega okrožja izločili deželske sodnije v Spodnji Polskavi, v Konjicah, Štatenbergu in Majšpergu¹. Konjiško deželsko sodnijo je ustanovil cesar Friderik III. in sicer „tako daleč, kakor sega konjiška župnija“, z listino, ki se nahaja prepisana v konjiškem graščinskem urbarju iz l. 1570 in se glasi:²

„Wir friderich von Gottesgnaden Römischer Khayser zu allen Zeiten merer des Reichs . . bekhennen für uns unnd unser Erben, dasz uns unser getreuer lieber Hannsz Süessenhaimer Unnser Camerer zu erkennen geben hat, wie Er zu seinem Schlosz Gannabitz ain Purekfrid³ und dazue stockh⁴ und galgen

¹ Erläuterungen z. hist. Atl. str. 40—46.

² Po prepisu kan. dr. I. Pajeka. O pripravah † g. kanonika za konjiško kroniko bomo obširneje poročali na drugem mestu. Izvirnik listine je v deželnem arhivu v Gradcu.

³ Okoliš gradu ali trga ali mesta, kjer je zagotovljen mir, potem: nižje sodstvo.

⁴ Stockh = kladi podobna priprava z luknjami, v katere je moral zločinec vtakniti noge ali roke.

und aber khain Landtgericht hab und uns diemüettigklich gepetten, das wir Im und sein Erben zu demselben sein Schlosz ain Landtgericht ausz unserm Landtgericht Planckhenstain, als weit die pfarr daselbst zu Gannabitz in demselben unserm Landtgericht weret, gerueheten zu geben, haben wir angesehen desselben Süessenhaimer fleisz petten¹ . . im ain Landtgericht daselbst hin geen Gannabitz, als weitt die beruert pfarrkhirchen in demselben unserem Landtgericht weret, gegeben . . Das main wir ernstlich mit urkhundt ditz briefs. Geben zu Grätz am Mittichen in den hl. pffingstfeyrtagen, nach Cristi geburt im 1479 (2. Juni) Jar“.

Ker je torej Süßenheimer že imel nižje sodstvo, vrhutega pa še klado in vislice, dovoljenja pa ne, da bi smel koga obesiti, mu je cesar vsled njegove goreče prošnje dal tudi to pravico in sicer — tako daleč, kakor daleč je spadala konjiška župnija pod zbelovsko krvno sodnijo. Župnija je bila seveda večja, a le en del je spadal pod zbelovskega deželskega sodnika. Meje konjiške krvne sodnije so torej 1. zahodne meje zbelovske sodnije pred l. 1479, 2. na zapadu in severu tudi meje konjiške župnije. To je za nas tembolj zanimivo, ker cerkvenih mej nimamo nikjer natančneje opisanih.

V imenovanem urbaru iz l. 1570 je meja takole obrisana:

„Das Lanndtgericht der Herrschafft Ganabitz gewert hinauf bis zu dem Heilligen Creutz² zum Pächl³, unnd aber vom Schlosz⁴ überzwerch gegen dem Pacher bisz auf Opplotnitz, zu dem dritten Orth bis auf den pach Gannabitzdorf⁵ unnd alsweit die Pfarr Gannabitz gewert . . .“

¹ Fleisz petten = Fleißiges Bitten.

² Nekdanja podružnica sv. Križa pri Konjicah.

³ Koprivnica pri Jamniku.

⁴ Jamnik. Pajek je mislil na zreški grad, a ta leži daleč proč od meje in je bil že davno zginil.

⁵ Potok, ki se pod Konjiško vasjo izteko v Dravino.

Posebno natančno pa so opisane meje v urbarju iz dobe župnika B. Glaviniča (1669—1689), ki se v njem imenuje. Prepisal ga je že opetovano omenjeni r. kanonik dr. Pajek in je važen, ker uredništvo novega zgodovinskega zemljevida avstrijskih alpskih dežel ni imelo nobenega natančnejšega popisa konjiških deželskosodnih mej na razpolago. Izvirnik je v arhivu kneza Windischgrätza v Konjicah.

„Das Landtgericht der Herrschaft Gonowiz erstreckt sich erstlich von dem Pachel unter dem Gonnawiczdorf aufwärts auf die höhe des Pergs, und von dort nach der höhe desselben, wie sonst, welches die verkreutzten Pamb gegen Seizklostrischen Puchfridt mit dieser Herrschaft Grunt und Boden schaidet, eis auf ein Stein in der Enng¹, worauf die Jahrzahl 1597, so an demselben Pach anliegt², separiert. Von da geht das Landtgericht weiter aufwärts nach dem Pach und zwischen hl. Kreuz und S. Laurenzen, Rindt³ über den Perg bis zu einem Bauern so Wutscher⁴ heißt, wie sonst die Pütmacher⁵ solches ausweißen. Weiter von dort nach dem Pach Trään genannt bis an die St. Laurenzen Alben⁶ volgendt, von dort bis auf den Jagerfelsen⁷ na Reppa und auf die Straßen gegen den Fluß Schwarze oder Tscherne⁸, negst bei den Gonowizischen Glashütten, wo dieser Pach in den fluß Opplotnitz fällt, weiter abwärts, bis gegen Dorff Opplotniz und von dort hinter die Weingebirg bis auf das gemauert Kreuz doselbs, auf der gemein⁹, so gegen hl. Johann bey Schädromb steht. Von dort

¹ Tesno.

² Grablica.

³ rinnt = teče, gre črez hrib.

⁴ Wutscher je dandanes ob iztoku Lubnice pod Lušbergom.

⁵ Sodarji.

⁶ Planina (Albe, Alm) župnije ali župljanov sv. Lovrenca nad Mariborom.

⁷ Jagerska peč (1239 m) nad Lokanjo.

⁸ Črmlja.

⁹ Vzhodno od Oplotnice na potu v Čadram na nekdanjem občinskem pašniku pozidan in še stoječ križ.

nach der Straßen in das dorf Vstraszi¹, unnd selbigen fahrweg gegen und unter unser lieben frauen Prihoba Kirchen, zu den negst darüber neben der Straßen². . . und von dort abwärts in Graben auf den Weg oberhalb St. Jobst Kirchen nach demselben Weg auf Verholla und von dort an den Prunn und Pachel Leitchenza, nach diesem Pachel gegen Altendorf³, allwo selber in die Trään rindt und von dort aufwärts, gegen hl. Geist bis über Drásze Wasz⁴ an den orth, wo das in anfang gemeldte Pachel, so von Gonowitzdorf in die Trään fallt.“

Razloček med opisom sodnijskih mej l. 1570 in okoli l. 1680 ni samo glede natančnosti, ampak tudi glede velikosti ozemlja. Zapadna meja gre l. 1570 od sv. Križa do Jamnika in odtam počrez do Oplotnice; 130 let pozneje pa spada pod konjiško sodnijo še ves svet med Goro in cesto do Tesnega, kjer je letnica 1597 menda pričala, kedaj se je meja tako uredila. Zakaj l. 1524 je bila cesta od Tesnega do sv. Križa za lučaj kladiva na vsako stran še pod vojniško sodno oblast⁵. Vzhodno mejo določa l. 1570 samo dvoje točk: Oplotnica (vas) in izliv potoka, ki pride iz Konjiške vasi, ne pove se pa kako daleč se je med njima raztegala proti vzhodu. Zbelovski urbar iz l. 1524 nam pove, da je šla meja zbelovske krvne sodnije poleg konjiške ob cesti čez Žiče na Podob in od tam čez bistriško (cigonsko?) hosto tako, da je graščina Pogled bila pod Zbelovo⁶. Okoli l. 1680 pa spada vse ozemlje med

¹ Straža.

² Dvem ali trem besedam ni zadel prepisovalec pomena (befür diten= befindlichen Mochsten?), a smisel je jasna. Prihovska cerkev leži izven konjiške sodnije, zakaj meja gre po potu pod njo, potem čez breg proti vzhodu in na drugi strani cerkve po dolini nazaj na sever še nad sv. Jošta, kateri je torej v obzeldju sodnijskem.

³ Lisičja vas.

⁴ Draža vas.

⁵ Orožen, l. c. VIII str. 282.

⁶ Pajek, Zgod. polič. župn. str. 51, kjer je ponatisnjen zbelovski urbar iz l. 1524. Ta natisek so prezrli izdajalci zgodovinskega zemljevida. Tam čitamo, da gre meja ob cesti iz Dramelj v kartuzijo, od tam pa:

Ličenco in Dravino h konjiški sodnji, pred vsem tudi Pogled, ki se izrečno omenja. Torej je ok. l. 1680 meja na vshodu ne samo natančno določena, ampak proti prejšnji meji znatno razširjena.

V ozemlju konjiške deželске sodnije si je l. 1570 konjiški trg prisvajal nižje sodstvo (Burgfried), a brez uspeha, v urbaru ok. l. 1680 mu pa je že pripoznano: ravno tako ima graščina Tribenik svoje sodstvo za urad Koritno na Pohorju, potem Pogled samo za graščinsko poslopje in žička kartuzija za vasi z okolico: Konjiška vas in Oplotnica.

Konjiška krvna sodnja je imela na vzhodu za sosedo bistriško sodnijo do Ličence⁷, od tam pa na vzhodu in jugu zbelovsko do ceste, ki vede iz Dramelj v kartuzijo. Odtam je bila vojniška sodnja do Tesnega že na zapadni strani⁸, od Tesnega naprej pa slovenjegraška; na severu sta se srečali na vrhu Pohorja sodnji konjiška in falska. Glede žičke kartuzije opomni zbelovski urbar iz l. 1524, da ima na svojih posestvih, od katerih so nekatera v zbelovski sodnji, svoje nižje sodstvo⁹. Ker pa konjiška krvna sodnja sega le do potoka, ki teče skozi Konjiško vas in do vrha hribov nad žičko dolino, z druge strani pa zbelovska sodnja sega samo do ceste iz kartuzije v Žičko vas, nastane vprašanje, kaj je z ozemljem med to cesto in vrhi severno od nje ležečih hribov? Ozemlje je samostanska last, a svojega krvnega sodstva nima, konjiška sodnja se tudi

„Nach derselben strassen neben den Gonobitzerischen Landtgericht auf Podob fuerter hin durch den Feystritzer waldt bis an das Feystritzer Landgericht.“

⁷ Žiga Prueschenk, baron štatensberski, je l. 1492 v sredo v velikem tednu izročil Statenberg z deželsko sodnijo na Keblu, v Črešnjevcu in Laporju cesarju Frideriku IV (Janisch, l. c. III 960. Muchar, l. c. VIII 177 nima te listine). Kebel je torej spadal tedaj pod štatensbersko krvno sodnijo.

⁸ Orožen, l. c. VIII str. 282.

⁹ „Burkhfrieder so in beuertem Landtgericht geliegen und anrainendt. Erstlichen des Closter Seytz etlich stuckh und guetter wie das des Closter Freyheit mit sich bringen.“ Pajek l. c. str. 52.

ne razteza čez župnijske meje na samostansko ozemlje, torej mora zbelovsko sodstvo segati do vrha omenjenih hribov. Z druge strani pa nam meje sosedne konjiške sodnije pomagajo, da rekonstruiramo samostojno kartuzijansko ozemlje, ki je opisano v listini iz l. 1207¹. Glasi se: ... terminos antiquitus positos confirmamus, quorum positio talis est, in introitu ipsius heremi² a cacumine montis³ usque Meran⁴, inde per colliculum qui est super uillam quę dicitur Gundramsdorf⁵, de inde ad uadum aque quę dicitur Trovn⁶, ex inde usque ponticulum qui est iuxta locum illum ubi aqua Trovn allidit monti⁷, et ita superius usque ad uillulam quę dicitur Zuchedole⁸, et illam cum omnibus appendiciis suis, et ita usque ad terram Livpoldi de Hohenekke, et villulam quę dicitur Rorbach quę a Wūlingo ministeriali ... cambita est, cum omnibus ad illam pertinentibus et inde per cacumina montium sicut aque et niues ad ipsam uallem decurrunt, ita ad turrem illam quę est iuxta locum qui dicitur Betset. Polovica tukaj navedenih krajevnih imen dandanes ni več v rabi, zato je vsak poskus jih določiti prav dvomljiv glede uspeha, a mislimo, da nam meje konjiške sodnije za severno in vzhodno plat dajo precej gotovosti.

V zvezi z župnijskimi mejami je bila prvotno tudi desetina, pozneje pa je mnogokje prišla, kakor se sploh gmotne zadeve najlažje spreminjajo, v roke graščakov. Konjiški župnik poroča o svojih desetinskih dohodkih l. 1542: „So hab ich Traidt Zehent Zu Ganabitz in der ganzen Pharr den dritten taill, in weittenstain den vierten tail ... So hab ich Weinzehent uost in

¹ Zahn, UB. II str. 134. Prim. I str. 453 in 609.

² Soteska 1 km zahodno od Žičke vasi.

³ Goloreb, 602 m.

⁴ Konjiška vas? od merhe = konj.

⁵ Gundramsdorf = Gattersdorf = Draža vas pod Žičkim hribom.

⁶ Tudi dandanes je brod čez Dravino pri Draži vasi.

⁷ Loče.

⁸ Suhadol.

der gantzen Pharr Ganabitz und ainod¹...“ Urbar iz l. 1772 našteje vse vasi in sela, v katerih je konjiški nadžupnik desetini². Razmere so bile precej zamotane, a toliko se da v kratkem povedati, da je imel nadžupnik vso desetino v večini krajev konjiške okolice in v okolici Soteska pri Novi cerkvi, ničesar ni dobil v sedanji črešnjiški in ločki župniji in v južnem delu župnije Sv. Jerneja, eno tretjino je imel v vsej ostali veležupniji (torej v vikarijatih Zreče, Čadram, Prihova in Tinje), potem v nekaterih vaseh okolice Soteska pri Novi cerkvi, eno četrtino je imel v Vitanju, slednjič tri osminke v gorah okoli Vitanja.

Te razmere v zvezi z drugimi poročili dajo sklepati 1. da je tretjina desetine bila dotacija konjiške veležupnije že pri njeni ustanovitvi in 2. da je konjiško župnijo ustanovil oglejski patrijarh in ne posvetni gospodar konjiškega ozemlja. Desetino so uvedli v sredini osmega stoletja v nemški državi; njene dohodke so delili skraja na štiri dele: za škofa, stolnico, župnijsko duhovščino in ubožce. Pozneje pa se je opustil delež za ubožce in desetina je šla na tri dele³. Tudi pri nas se je delila na zadnji način. Tako je patrijarh podelil dva dela ($\frac{2}{3}$, sicer bil rekel polovico) desetine iz braslovške in gornjegrajske župnije benediktincem v Gornjemgradu (l. 1140)⁴, potem l. 1146 2 dela ($\frac{2}{3}$) desetine v Konjicah, Hočah in Slivnici grofu Sponheimskemu⁵, in patrijarh Udalrik je l. 1173 v „pokrajinski sinodi“⁶ v župnijski cerkvi sv. Kancijana v Rečici v navzočnosti tržaškega in pazinskega škofa, gornjegrajskega opata, doberloveškega in

¹ Soteska v župniji Novacerkev.

² Oboje v prepisu kan dr. Pajeka. — L. 1443 piše cesar Friderik konjiškemu župniku, naj sam pobere svojo desetinsko tretjino in naj ne nadleguje kartuzijanov. Schwandnerjev regist v dvorni knjižnici na Dunaju, ki več pove ko Chmelov pri Much. l. c. VII str. 366.

³ Muchar, l. c. III str. 276, prim. str. 267. (Solnograd).

⁴ Orožen, l. c. II¹ str. 5.

⁵ Zahn, UB. I str. 261.

⁶ Muchar, l. c. III str. 276.

čedadskega prošta in več štajerskih cerkvenih in posvetnih veljakov dal konjiški župniji v zameno vso desetino, tudi svoj in župnikov (pri Novi cerkvi?) delež v Soteski¹. Pravico do desetine pa so imele samo prvotne župnijske cerkve; ako so se ustanovile nove cerkve in novi beneficiji, so se jim morali poiskati drugi dohodki². Kakor daleč je torej konjiški veležupnik desetnil, tako daleč je segala prvotna župnija, ki je nastala iz misijonske postaje. Poznejše desetinsko ozemlje seveda ni več merodajno, ker so tekom stoletij desetino v nekaterih krajih ali prodali ali zamenjali (gotovo v Črešnjicah radi težavnega dohoda), drugod jo pa kupili ali dobili v dar od posvetnih lastnikov. En del desetinskih dohodkov je bil torej že od ustanovitve župnijske odkazan konjiškemu župniku, z ostalo desetino pa je patrijarh svobodno razpolagal. Kakor smo že omenili jo je l. 1146 obenem z desetino slivniško in hočko ter 30 markami v srebru zamenjal za graščino Denia na Furlanskem, ki je bila last grofa Sponheimskega³. Ta koroški plemič je imel bogata posestva na Spodnjem Štajerskem, tudi okoli Konjic in ob žičkem potoku. L. 1158 so ga podedovali štajerski knezi⁴. Najbrž je prešla tudi omenjena desetina v njihove roke, ali pa so si jo dali vnovič podeliti, zakaj l. 1237 so jo še imeli v svoji lasti in so jo (pomnoženo še z desetino četrte župnije: novocerkovske) podarili žičkemu samostanu⁵.

Konjiški župnik je še v XVI. stol. v celi župniji užival desetino. Ni verjetno, da bi bil kateri fevdalni gospod župniku odstopil ravno tretjino in za vso župnijo. Zato menimo, da iz-

¹ . . . decimas XV mansuum . . . cum omni integritate, uidelicet cum parte nostra et plebani de communi consilio in congambium perpetuo habendas et possidendas tradimus. Zahn, UB. I str. 521.

² Koeniger, Burchard I von Worms und die deutsche Kirche seiner Zeit (1000—1025). 1905 str. 44. op. 5 in str. 93. Zato je tudi tinska desetina šla v Konjice, domači vikarij pa je imel svobodno žbico.

³ Zahn, UB. I str. 261.

⁴ Krones. Verfassung und Verwaltung der Mark und des Herzogtum Steierm. 1897 str. 13.

⁵ Zahn, UB. II str. 466.

vira ta desetinska pravica direktno (in ne posredno po lajkih) od ustanovitelja župnije, od škofa, kot prvotnega lastnika vseh desetinskih pravic, torej od patrijarha. To mnenje je tembolj verjetno, ker konjiška župnija do XV. stol. ni imela patrona. Patron t. j. oče, početnik, je bil skraja tisti lajik, ki je pozidal cerkev, ji oskrbel doto in ustanovil beneficij ali pa vsaj založil beneficij. Smatral se je po nemškem pravu za lastnika, za fevdalnega gospoda tistih posestev, katere je odkazal svoji ustanovi, dobival je od njih gotove dohodke, beneficijata pa je kot svojega fevdnika sam imenoval¹. Zato v nemških listinah beremo mesto besede patron izraz: Lehensherr. Od l. 1179 je imel samo pravico prosilca škofu predlagati, a nadzorstvo cerkvenega premoženja in običajni dohodki so mu ostali. Tudi samostani in škofje so začeli svoje cerkve smatrati in jih oddajati kot fevde. Patronat konjiške cerkve je l. 1409 podelil patrijarh Ulrik grofu Reimprechtu von Wallsee v zahvalo za krepko zaščito². Da pa cerkev prej ni imela posvetnega patrona, je razvidno iz tega, da si je l. 1389. konjiški župnik Peter za cerkvenega advokata³ izbral Hugona Devinskega, lastnika konjiškega grada. Cerkve, ki niso imele patrona, so rabile advokata⁴, advokat pa je bil vedno lastnik dotičnega ozemlja, v katerem je stala cerkev. Cerkveno advokatstvo (s pravico do gotovih dohodkov, a brez vpliva na imenovanje beneficijatovo) je tekom časa dostikrat prešlo v cerkveno patronstvo. Tako tudi v Konjicah. Devinske gospode se podedovali okoli l. 1400 grofi Wallsee in, kakor smo ravno omenili, so l. 1409 dobili poleg advokatske pravice še patronsko. Rod Wallsee-jevca pa je okoli l. 1470 podedoval deželni knez in z gradom konjiškim vred

¹ Za zgodovino patronata prim. Stutz, Geschichte des kirchlichen Benefizialwesens 1896 in Heinerjevo recenzijo v Archiv f. kath. Kirchenrecht, 1897 str. 437.

² Muchar, l. c. VII str. 112.

³ Slovenski izraz „zaščitnik“ za patron pomeni tudi advokata, zavetnika, zato ostanemo rajši pri latinskih besedah.

⁴ Aichner, l. c. str. 309 op. 7.

tudi patronat, ki ga še dandanes izvršuje. Pa ne samo Konjice, ampak večina spodnještajerskih veležupnijskih cerkev je cerkvenega izvira; tako Braslovče, sv. Peter v Savinski dolini, Laški trg, Škale, Nova cerkev, Ponikva, Sv. Križ pri Slatini in Piljstanj¹.

Na ta način je vprašanje o patronatu združeno s vprašanjem o ustanovitvi najstarejših župnij, o njih prvotnih mejah in o oni, za Slovenstvo velevažni kulturni dobi, ko je misijonsko delovanje krščanskih blagovestnikov prešlo v redno in stalno pastirovanje. Zgodovinski viri nam iz onih časov skoro nič ne poročajo, a zasledujoč razvoj nam znanih poznejših cerkvenopravnih in organizacijskih razmer nam je mogoče vsaj nekoliko posvetiti v ono velezanimivo dobo. *Dr. Avg. Stegenšek.*

¹ O cerkvi sv. Petra v Sav. dolini pravi patrijarh l. 1256. . . . ecclesiam Sancti Petri in Seunthal ad nos nullo medio (brez patrona — posrednika) pertinentem . . . ducimus conferendam. O tej in ostalih cerkvah primeri še Orožen, l. c. II—2, str. 5., III str. 432, IV—1, str. 4, V str. 6, VI str. 34, VII str. 25 in VIII str. 34.

O večah.

Donesek o uredbi kmetskih in trških sodnih zborov okoli l. 1500.

Spisal prof. Anton Kaspret.

Zgodovinska poročila o osnovi kmetskih sodišč so redka, razen „gorskih pravic“ iz novega veka imamo iz srednjega veka le kratke zapiske o pravnih in sodnih običajih med slovenskimi kmeti. Kaj je bilo temu vzrok, je težko določiti. A to je gotovo, da so nešteti grajski požari sosebnost l. 1515. ugonobili obilo gradiva za srednjeveško zgodovino naših dežel, in prav tako je nenadomestna izguba arhiva celjskih grofov. Zato so nam dobrodošli tudi mali zapiski v starih urbarjih, aktih in listinah, ki utegnejo nekoliko razjasniti uredbo kmetskih sodišč.

Muzejski arhiv v Ljubljani hrani zemljiško knjigo loške graščine iz leta 1501. Na prvem in drugem listu beremo, da je l. 1501. v petek pred dnem sv. Jakoba, kranjski deželni glavar Ivan Turjaški na podlagi izpovedeb prejšnjih deželnoknežjih oskrbnikov v Goričanah, Ruprehta iz Kamnika in Erazma iz Laz, razsodil prepir med ljubljanskim škofom Krištofom Ravbarjem in Sigmundom in Jurjem Lambergarjem radi mej in sodišča goričanske graščine. Rupreht je označil meje in izpovedal, da je v celem okrožju goričanskega deželskega sodišča izvrševal sodne pravice: sodil je zločincem, jemal globe in varoval proste sejme in opasila. Temu sledi pristavek, ki se glasi v slovenskem prevodu:

„Tako je bilo tudi od starih časov in za mojih dni (t. j. l. 1461.) navada, da je bila vsako leto v Goričanah sodba, h kateri so bili vsi kmetje celega

sodišča enkrat na leto pozvani; tem [zborom] pravijo **veče** (Wetschen). Na tadan so serazsodile vse sporne stvari in tožbe, ki so se pripetile med letom, a niso bile sodno poravnane. Tu se je vsakemu odsodilo, kar je bilo za pravo spoznano, in kdor ni prišel [k veči], ta je bil kaznovan z globo 12 šilingov.

Enako je označil meje in sodišče Erazem iz Laz, samo ob koncu izpovedbe je še pristavil opombo: „Vnd die wetsch ist aufgesetzt zue bestättigung des landtgerichts.“ Slovenski: In večā [= davščina ‚Wetschenpfenning‘ ‚Bannpfenning‘] se je naložila [grajanom = Burgfriedleuten], da pripoznajo oblast deželskega sodišča.

Oba oskrbnika omenjata v goričanski graščini sodni zbor *večo*¹, ki ima vse bistvene znake in potrebnosti pravih sodnih zborov (das echte Ding), ki so se vzdržali od starih časov do začetka 16. stoletja: polni zbor grajskih podložnikov, pravi čas, pravo sodišče (Gerichtsstätte) in pravi pristojni sodnik.²

Vsi podložniki grajskega ozemlja (obgradja), tudi priselniki drugih graščin, so bili dolžni priti na zbor. Kmet, ki ni prišel in ni opravičil, zakaj ga ni bilo, je plačal globo 12 šilingov. Kdaj in kolikokrat na leto se je sešla večā, to ni dooločal graščak, ampak stara navada. V maloobsežnih graščinah kakor v Goričanah je bila večā samo enkrat v letu dni, v večjih po dvakrat ali večkrat. V našem sporočilu ni sicer zaznamovan dan, katerega so se zbirali, niti koliko časa so bili zbrani, a umeje samo ob sebi, da je bila večā navadno v popletnem času in sicer okoli kresa. Po poročilu devinskega (Duino)

¹ Beseda *veča* je bila po slovenskih krajih toli udomačena in narodna, da ni bilo lahko na nje mesto postaviti primerno tujko; zato nahajamo v nemških rokopisih pristno slovenko, samo v nemški obleki, kakor: die Wetschen, in enkrat celo die Wötscha (!).

² Luschin A. von Ebengreut, *Gesch. des Gerichtswesens in Oesterr.* 1879.

urbarja iz l. 1524 je bila večja na dan po solčnem obratu, oziroma po dnevu sv. Ivana (24. junij) in po dnevu obglavljenja sv. Janeza Krstnika (29. avg.).

Veče so bile javne in to načelo samo je že določilo javno sodišče (Gerichtsstätte). A tudi iz drugih lahkoumevnih vzrokov ni sodilo niti kmetom niti graščaku, da bi se zbirala večja v gradu ali v drugem zaprtem prostoru. Zato se je za sodišče določil prostor pod košato lipo, ki je stala v zavetju pred gradom ali blizu gradu in je bila sama zboru zavetje. In nekateri urbarji iz 15. in 16. stoletja izrečno omenjajo lipe, pod katerimi so zborovale veče. Taka lipa je stala pred Starim gradom (Gallenberg) v 16. stoletju in pred uhomom v turjaški grad, in ondi stoji še danes velikanska lipa, ki je prištevati največjim na Kranjskem. Večkrat se pa omenja slavna lipa blejska. Stala je sredi vasi Gradu (zdaj Bled) na križišču pota, ki pelje od blejske župnijske cerkve proti Rečici, in steze, ki pelje iz blejskega gradu navzdol na cesto proti Zasipu. Sedaj je ondi živ studenec in tik njega mala kapelica. Stari vaščani se še dobro spominjajo, da so jim pravili očeti in dedi: „Na tem mestu je stala lipa in pod njo so bile ljudske veselice.“ To priča tudi ime hiše blizu studenca, kateri pravijo: „Pod lipo.“ Kdor ve, kako globoko sega pravosodje v gospodarsko, socialno in javno življenje sploh, in kako imeniten del življenja je kmetu potekel prav pod lipo, ta umeje, zakaj narodni pevec često preloži razne dogodke in naključke na mesto pod lipo!

Vodja sodne razprave je bil sodnik ali graščinski oskrbnik (Pfleger) kot pooblaščenec sodnega gospoda. Ker oba goričanska oskrbnika poleg osnove kmetskega sodnega zbora omenjata tudi meje deželskega sodišča, ki so bile obenem tudi meje kmetske sodne občine, je pač sklepati, da je oskrbnik v večji označeval in oznanjal konfine deželskega sodišča in s tem določal področje veče in deželskega sodišča. S tem se popolnoma ujema pristavek oskrbnika Erazma iz Laz, ki pravi: „In večja (davek) se je naložila [grajanom], da pripoznajo

oblast deželjskega sodišča.“ Torej je bilo navada, ta se je pri večih pobiral davek, kateremu so pravili tudi večja ‚Wetschenpfennig‘ ‚Bannpfennig‘. Ta davek ni bilo kako plačilo za pravosodje, kajti s pojmom prava bi se malo ujemalo, ko bi sodnik sprejemal plačo naravnost iz rok tožnika zato, da mu sodi. Veča se je marveč od leta do leta pobirala v ta namen, da večniki pripoznajo pristojno oblast deželjskega sodišča in v živem spominu ohranijo to dolžnost.¹

Ne motim se, ako trdim, da je večo prištevati skupini onih davkov, katerim so pravili letine (landgerichtliche Gebühren). Kakor so kmeti opravljali večo (večevali) vsako leto pri sodnih zborih, tako so trgovci in obrtniki na letnih semnjih dajali letino v pripoznanje pristojnega deželjskega sodišča, ki je skrbelo za varstvo trgovine in prometa sploh. Na tisti nazor je oprta lovščina (Forstrecht), katero so dajali podložniki zato, da so smeli v letu dni v graščinskih gozdih pobirati suhljad in polomke². Sčasoma so prestali ti prvotni nazori in menilo se je, ta služi letina samo namenu, da se pokrijejo stroški za pravosodje in varstvo. Sploh pa opazamo, da so graščaki na mari imeli vsako ugodno priliko, da očitno pokažejo podložnikom svojo zakonito veljavo. Ali ni s to težnjo v zvezi navada, da je na opasilih in drugih javnih shodih graščak sam ali njegov namestnik prvi zarajal in otvoril plesno veselico? Naš vir sicer ne omenja, koliko je znašala večja, toda savneški urbar iz l. 1524. in šoštanjski iz l. 1685. sporočata, da so dajali večniki dva peneza³,

¹ Goričane je bila po odmrtnju celjskih grofov deželnoknežja graščina do leta 1461; to leto jo je podaril Friderik V. ljubljanski škofiji (episcopali mensae). Krvavo sodno oblast pa je cesar podelil Goričanam še le l. 1470. (Dato Völkermarkt feria III. post Erasmi, Valv. XI. 191). Ko bi imeli zanesljivo poročilo, da se je večja naložila goričanskim večnikom še le l. 1461, bi lahko sklepali, da se je večja nalagala, kadar je prešla deželjskosodna graščina iz roke deželnega kneza v roko zasebnega lastnika.

² Primerjaj Časopis, II., str. 150.

³ Mell, M. d. h. V., f. St. 41. zvezek. 1893, str. 186.

višenski trgovci in obrtniki pa dva repara letine, kar kaže zvezo obeh davkov.

Vodja večje je v zboru popraševal, kdo hoče tožiti in zakaj. Na to se je začelo posvetovanje o sporni stvari tožnika, in odtod beseda večja (vet+ja), ki pomenja svèt — ‚Ratsversammlung‘. Ali je imel vsakdo pravico do besede ali samo skupina izvedenih mož (morda županov), ni rečeno. Ko je stvar dozorela za sklepanje, je vodja razprave „sklenil tožbo“, t. j. izrekel razsodek¹.

V področje večje je spadala mala sodna oblast: sodila je o spornih dedšinah, o pretepih i dr. (handl vnd klag) in često naložila krivcu skesnino (Wandelpön). Nadalje poroča naš vir: „Na ta dan so se razsodile vse sporne stvari in tožbe, ki so se pripetile med letom, a niso bile sodno poravnane.“ Iz poslednjega stavka je sklepati, da je nekdo kot sodnik sporne stvari in tožbe sicer poravnaval, a ni jih poravnal. Morebiti je misliti na občinske sodnike (župane), ki so poslovali liki mirovni sodniki. Vgovora proti razsodbi večje ni bilo, vsaj ga ne omenjata naša poročevalca. Iz tega pač vidimo veliko veljavo večje, kajti po uredbi sodnih oblastev je le ona razsojala gotove pravde. Nje imenitnost je povišalo še to, da je tudi za kmetski stan veljalo srednjeveško načelo: samo kmeti sodijo kmetu. Umeje se samo ob sebi, da se je v večji razpravljalo v slovenščini in na to važno stvar se je oziralo tudi po tem, ko so bili večje odpravili in njih področje prenesli na graščinske sodnike. Ko je vlada leta 1760. radi preosnove deželskih sodišč predložila kranjskim sodnim graščinam vprašalne pole (Concertations — Punkta), zahtevala je med drugim

¹ Prvotni stari pomen fraze „tožbo skleniti ali tožbe sklepati“ se je še ohranil v govoricah ljudstva. Dobro se iz l. 1864. spominjam kmeta, ki je zapravdal skoro vse premoženje, a vzlic temu je prišel često na tožni dan v kozjansko graščino rekoč: „Prišel sem poslušat, kako sklepajo tožbe.“ Mož je očitvidno prenesel staro frazo, ki natanko znači sodni običaj v srednjeveških večjih, na novo obliko tedanjega pravosodja.

tudi odgovor na vprašanje: „ali je graščakov namestnik in sodnik večš deželnemu jeziku?“

Veče druge vrste nam sporoča urbar radeške graščine iz l. 1575. „Obče trško sodišče, ki se imenuje večā, sodi od starih časov vsako leto v Radečah v hiši trškega sodnika. Ta naj o pravem času naznani tožni dan gosposčini; ta odredi k veči svojega oskrbnika, da vzame na znanje globe, naložene [obsojenim] tržanom, in da se ne sklene in ne vzame v posvet, kar bi nasprotovalo graščini.“

Trška večā v Radečah je bil polni zbor tržanov, ki je vsako leto meseca decembra na kvatni petek volil sodnika. Trške večē so bile javne in samo z ozirom na letni čas v sodnikovi hiši, drugje kakor v Laškem trgu je bil sodni zbor na glavnem trgu. Razpravo je vodil sodnik, ki je v navzočnosti graščinskega oskrbnika „popraševal“ in „sklenil“ t. j. razsodil navadne spore in tožbe. Ker je trško obgradje spadalo pod graščino, so šle vse globe graščaku posestniku, vendar je ta prepustil tretji del trškemu sodniku kot plačilo. Razprava je bila slovenska, kar se da dokazati iz istodobnih aktov.¹ Leta 1594. so prosili Radečani kranjskega vičedoma, da jim potrdi zopet izvoljenega sodnika Mihaela Panca; opirali so prošnjo na dejstvo: „ker skozi naš trg često prehajajo soldaške tolpe, nimamo radi nemščine nikogar drugega, ki bi načeloval sodništvu.“ Razen Panca ni bilo tržana, ki bi bil toli večš nemščini, da bi mogel z nemškimi vojaki občevati. Iz tega je pač sklepati, da je bila takrat samo slovenščina občevalni jezik med radeškimi tržani.

Kakor znano je z novim vekom napočila nova doba političnega življenja držav in dežel. Srednjeveške oblike uprave in pravosodja so se preživele in na njih mesto so stopile nove. K temu so veliko pripomogli humanisti, ki so priporočali enotno rimsko pravo in izpodbijali domače pravo, ki je bilo

¹ Mitth. des hist. V. f. Krain 1867. str. 84 in 85.

razcepljeno na neštete pravne običaje. Videti je, da se je rimsko pravo prej in bolj udomačilo po slovenskih nego nemških deželah. Kajti po njega recepciji se redko omenjajo stare častite veče po naših deželah, dočim so se „Banntaidinge“ po nemških deželah ohranila do 19. stoletja. Sicer ni misliti, da so jih kar odpravili, ampak omejili in znižali so njih veljavo, in naposled so prešle njih sodne pravice na graščinska gospostva.

Največja razlika med večo v Goričanah l. 1461. in kmet-skimi sodnimi zbori v Devinu (l. 1524), v Premu (l. 1574.) na Gallenbergu (l. 1571) in dr. je bila ta, da je bila prva polni zbor, h kateremu so bili dolžni prihajati vsi grajani, k drugim pa samo župani kot zastopniki sodišču pristojnih podložnikov. To je lahko umeti, kajti župani so bili spoštovani in v pravu izvedeni možaki, ki so s svojimi sveti največ pripomogli, da se je sporna stvar prav razsodila. Mogoče bi pa bilo, da so po nekaterih krajih že pri prvi uredbi veče opustili sestaviti polne zборе vseh grajanov, in da so samo županom naložili dolžnost prihajati k večam. Kako se je v tem slučaju pobirala veča (davščina) in kako so se označevali konfini sodnih okolišev, se na podlagi uporabljenih virov ne da določiti. Morebiti je ta razlika v zvezi s staro navado, da so graščinski beriči na ljudskih shodih ob stikališčih dveh ali več graščin (n. pr. pri cerkvah) razglašali konfine deželskih sodišč. Če se mejna popisa nista popolnoma ujemala, je berič beriču živahno ugovarjal (n. pr. „ti lažeš“).¹ V arhivih se še nehajajo mnogi slovenski mejni popisi, po katerih so beriči razglašali okrožje deželskega sodišča.

Župani so sicer večali ob določenem času, navadno vsake kvatre, a razpravo je vodil, in „sklepal“ le graščinski oskrbnik ali sodnik („ein pfleger hat die umfrage vnd zu schließen,“ urbar premske graščine leta 1574). Naši viri ne poročajo,

¹ Mitth. d. M. f. Kr. VIII, 1895. str. 53.

da se je razpravi javnost odvzela, gallenberški urbar samo omenja, da so deželnoknežji komisarji l. 1571. odpravili večo pod lipo in jo preložili v grad. Samo krvno sodišče, ki pa je bilo drugače sestavljeno, je prej in slej sodilo na prostem in sicer pod lipo pri Sv. Marjeti. Nadalje spada v dobo, ko se omenjajo samo polni zbori županov, tudi uredba, da je smel zatoženec, obsojen v veči županov, prizivati kranjsko vicedomstvo kot višjo oblast. Tej uredbi se da primerjati presentacija trškega sodnika v Radečah. Do l. 1575 je radečanski graščak potrjeval v veči izvoljene sodnike. Ob tem času pa so tržani dognali pravico, da so predložili sodnika kranjskemu vicedomu v potrdilo. To in ono je vzvišalo deželnoknežjo oblast. V tem času je bila ta izpremena dvomljiv dobitek, kajti prav na podlagi te pravice je deželni knez odklonil vsakega lutrskega sodnika.

Ako na kratko posnamemo in ponovimo glavne točke, pridemo do naslednjega zaključka :

V goričanskem gospostvu so občinski sodniki (župani) razsojali navadne spore in tožbe po občinah razvrščenih kmetov.

Spori in tožbe, ki se med letom niso sodno poravnale (nicht gerechtfertigt sind gewesen), so se predložile veči ko višji stopinji v razsojo. Kmetska veča je bil pravi sodni zbor (das echte Ding) vseh kmetov (grajanov — „Burgfriedleute“) deželskega sodišča v Goričanah.

V dobi po recepciji rimskega prava se drugod navajajo samo polni zbori vseh županov in se obenem priznava pravica priziva na vicedomstvo. Ni pa izključeno, da so prestali polni zbori vseh kmetov (grajanov) radi mnogih kmetskih uporov te dobe; kajti dvojiti ni, da so kmeti ob tej priliki tudi razpravljali razmerje med podložniki in graščinskim gospostvom, kar gotovo ni bilo graščakom po volji.

Prave oziroma preosnovane veče nahajamo, kolikor nam poročajo pristopni in uporabljeni viri, na Štajerskem (Sovnek,

Šoštanj,) na Kranjskem (Bled, Goričane, Gallenberg, Turjak, Prem), in na Primorskem (Devin).

Kmetskim večam je primerjati trške večje (Banntaidinge des Marktgerichtes) pod vodstvom trškega sodnika, katerega je izvolil polni zbor tržanov, potrdil pa ali graščak ali (od okoli l. 1575.) vicedom.

Kmetske in trške večje so imele samo malo sodno oblast (ničdere Gerichtsbarkeit); sodna oblast do življenja in smrti (causae maiores) je bila pridržana deželskemu sodišču (iudicium provinciale).

Glede na vprašanje, kako so se razvila deželska sodišča, je najimenitnejše dognano dejstvo, da se je okrožje goričanke kmetske večje popolnoma ujemalo z okrožjem deželskega sodišča v Goričanah.

Slovarske drobtinice.

Iz starih aktov in listin nabral prof. A. Kaspert.

I. kupek.

davek, m. v zvezi *davki in opravi* die Abgaben und Dienste; prim. gosposčine (Zbirka cesarskih razglasov in okrožnic iz druge polovice 18. stoletja).

denarič, m. das Geldstück = $1\frac{1}{2}$ krajcar (Novčni list kočevske graščine l. 1782).

deželski, adj. v zvezi *deželska rihta (sodišče)* das Landgericht, *iudicium provinciale* (Popis konfinov turjaškega deželskega sodišča iz začetka 18. stoletja).

domec, meca, m. die Hofstätte, najmanjše kmetsko posestvo za hišo z malim vrtom (Zapisnik pravnih opravil gornjegrajskega graščaka in škofa Tomaža Hrena, ki je s kmeti sklenjene pogodbe zapisoval v posebno knjigo; na podlagi teh zapiskov je graščinski pravnik

(Anwalt) izdelal dotični listine. Pri tem je T. Hren zabeležal posebne izraze, ki jih je čul od kmetov, ob strani lista ali pa na koncu zapisnika od 1598.—1630. leta).

jagodica, f. die erdbeerfarbene Kuh; od jagode, Kuhname prim. Letopis 1875, 225. (Zapuščinski akti žužemberške graščine iz l. 1790).

jezdilen, na, adj. v zvezi *jezdilno sedlo*, der Reitsattel (Zapisnik graščaka T. Hrena 1598—1630).

letina, f. die landgerichtliche Gebühr, davek, ki so ga opravljali podložniki v pripoznanje pristojnosti in oblastva deželskosodne graščine. (Pravdni akti višenske graščine l. 1718, prim. Časopis, II 1905, str. 149 in IV. 1907, str. 217).

lovščina, f. das Futter- oder Forstrecht, davščina, ki so jo kmeti plačevali za to, da so smeli pobirati v graščinskih gozdovih suhljad i. dr. (Pravdni akti višenske graščine l. 1690).

mejaš, m. der Berggenosse, prav za prav, Angrenzer' „Preljubi sveti Urban, Ti dober naš mejaš, V goricah ti stanuješ in žlahtno grozdje 'maš.“ Pesmarica Razlagova 120. — Vinogradniki, kateri niso sedeli na lastni zemlji, ampak so imeli vinograde samo v dednem najemu, so plačevali svojemu gospodu davke večinoma v denarjih in vinu in so bili podrejeni njegovemu sodišču v vseh stvareh, ki so se tikale vinogradov in njih obdelovanja. Te sodne oblasti pa gospodi samo v tem slučaju niso izvrševali, če so imeli premalo mejašev, da bi zanje ustanovili posebno vinogradniško sodišče. Tedaj so svoje mejaše priklopili sodišču sosednega gospoda. (Gorski zakon l. 1703).

mitnica, f. der Mietgrund (Zbirka cesarskih razglasov in okrožnic iz 18. stoletja).

nadaev, m. das Drangeld (Zapisnik pravnih opravil graščaka Tomaža Hrena 1598—1630).

naselnina, f. die Anleit, Auffahrt; kmeti, ki so prevzeli kako posestvo, bodi si da so ga podedovali po očetu, ali da so ga vzeli v najem, so plačevali malo vsoto kot vpisnino. (Zbirka cesarskih razglasov in okrožnic iz 18. stoletja).

obsed, m. die Rücksäbigkeit; (Zapisnik pravnih opravil graščaka T. Hrena 1598—1630).

oddelnik, m. der Teilerbe; (Zapisnik graščaka T. Hrena 1598—1630).

- opetnice*, f. pl. der Traggurt aus Garn; pač ne od stsl. *opety* 'retro', ampak od glag. *pnā* 'spannen, heften'. prim. *spetnica* Wiede (Pravdni akti kočevske graščine iz l. 1748).
- opravek*, m. v zvezi *davki in opraveki* die Abgaben und Dienste; prim. gosposčine (Zbirka cesarskih razglasov in okrožnic iz druge polovice 18. stoletja).
- perotnice*, f. pl. das Reusennetz (Reverz bistriškega opata Hugona Mureggerja o ribarstvu o cerkniškem jezeru dne 18. junija l. 1684). Prim. Milkowicz Wl.: die Klöster in Krain 1889, str. 136.
- petak*, m. die Abgabe von dem am Kirchthore verkauften Gebäck. (Pravdni akti višenske graščine 1766).
- pojeda*, f. das Stiftmahl; gostija po polagaju, ki so jo prirejali kmeti svojemu gospodu ali njegovim služabnikom (Urbar višenske graščine 1630).
- pojedati*, am, vb. impf. das Stiftmahl halten. (Pravdni akti iz 17. stoletja).
- pojedina*, f. der Naturalbeitrag (in Hühnern u. a.) für das Stiftmahl. (Urbar višenske graščine l. 1630).
- poklon*, m. die Abgabe; davek za opremo plansarnice n. pr. dve govedi ali ovci. (*Est autem poklon tale [ius] quod duo huberii tenentur dare frischungum vel XVI denarios veteres si ovem habere non possent.* (Urbar freisinške škofije 1291–1318; Zahn: Codex diplomaticus austr. fris. III. 189, 194, 197 . . .). Prim. Kres II. 496.
- polagaj*, m. die Stift oder Siedelung; zbor kmetov ob določenih dneh pod predsedstvom zemljiškega gospoda ali njegovega namestnika. V teh zborih so kmetje izročevali svoje davke, jih „polagali“; pri tej priliki je gospod često obravnaval pravde svojih kmetov. Prim. veča. (Višenski urbar iz l. 1578).
- pravdač*, m. der Bauernadvokat; od vlade pripoznan zastopnik kmetov, ki je znal „postaviti pravo besedo na pravo mesto“; kadar je šlo za imenitne stvari, so kmeti zložili zaklad, iz katerega so plačali pravdača. (Zapisnik graščaka T. Hrena 1598–1630).
- prepovedanec*, nea, m. der verbotene und zur alleinigen Nutzung der Herrschaft vorbehaltene Wald; prim. ščedem, m. Bannforst (panovec) (Popis gozdov bistriške graščine iz 18. stoletja).

- rojenjak**, m. der Erbold; podložnik, ki je imel posestva samo v najemu in je bil zato v pravosodstvu, v ženitnih in selitvenih stvarih odvisen od zemljiškega gospoda. (Zbirka cesarskih okrožnic in razglasov iz druge polovice 18. stoletja).
- rojenjakovstvo**, n. die Erboldschaft; (Zbirka ces. razglasov in okrožnic iz druge polovice 18. stoletja).
- tovorna**, f. die Saumfahrt (sc. pot, vožnja); (Slovenska prisega iz 18. stoletja v kočevskih upravnih aktih).
- umrlina**, f. die Sterbegebühr (*mortuarium*); iz zapuščine nesvojnih kmetov so dajali dediči gospodu določeno vsoto ali celo najlepše govedo kot umrlino. (Zapisnik graščaka T. Hrena 1598–1630).
- urbarski**, adj. v zvezi **urbarska semlja** die Urbarshube; (Slovenska prisega iz 18. stoletja iz kočevskih upravnih aktov).
- užitnica**, f. die Pfründe (Zbirka slov. cesarskih razglasov in okrožnic iz druge polovice 18. stoletja).
- veča**, f. 1. das Banntaiding, 2. der Bannpfenning (Wetschenpfenning); 1. izraz za sodne zборе tržanov (Marktrecht) in kmetov v okrožju deželskega sodišča, na katere so tržani oziroma kmeti bili zavezani prihajati; 2. davek, ki so ga opravljali kmeti v priznanje pristojnosti in oblastva deželskega sodišča; prim. letino. (Listina l. 1501. in radeški urbar l. 1575).
- veščarija**, f. die Zauberei; vešča s sufiksom ar'b in ija, kar je v nemščini erei: Zauberei. (Kazenska pravda proti vešči „Marina Weber vulgo Škratljavka (!)“ v poljanskem (Pölland), gradu na Dolenjskem l. 1692).
- vsaja**, f. samo v zvezi **na vsajo** 'zu Lehen', nepravilna tvorba, prim. zajem. (Zapisnik graščaka T. Hrena 1598–1630).
- zadedi**, m. pl. die Nachkommen, po pradedi-preddedi Vorfahren. (Zapisnik graščaka T. Hrena 1598–1630).
- sajem**, m. samo v zvezi **v sajem vesel** 'zu Lehen genommen' iz: v z a m e m, nepravilna tvorba iz 'entlehen', kakor da bi se potem glasil inf. vza-ti; enako nepravilna je tvorba „v jemo vzeti 'zu Lehen nehmen' od jemati. (Zapisnik T. Hrena 1598–1630).
- sganjolica**, f. das [zusammengeflossene] Spülwasser, *colluvies*; morebiti fig. Schlemmer, Prasser. (Zapisnik graščaka T. Hrena 1598–1630).
- zver**, i, f. v zvezi **velika zver** das Hochwild. (Slovenska prisega lovca na Kumu iz l. 1688).

Mala izvestja.

Prazgodovinske najdbe v ptujski okolici.

Živahno življenje je bilo v okolici Ptuja že tekom neolitične dobe. Tedanji prebivalci niso stanovali v današnjem Ptujju, njih glavno bivališče so bile strmine pri Strelcih, Slomih, Polenšaku, Sv. Lenartu na Dr. polju, Zavrču in pri Sv. Barbari v Halozah. Če sodimo po najdbah, so prodrli do Sv. Tomaža in Središča; zgornji del Slovenskih goric je bil najbrž takrat še pokrit z neprodirnimi pragozdovi, polnimi različnih živali in jim ni nudil prave varnosti, pač pa jim je nudilo Dr. polje priliko za ribarstvo ter jim dajalo tvarino za orožje in orodje. Če si natančneje ogledamo tvarine, iz katerih je napravljeno orodje in orožje, zlasti pa mnoge sekire, lahko trdimo, da je človek to vsakovrstno kamenje, ki se v teh krajih ne nahaja, dobavljal ali iz Drave, ali je pa bila razširjena že takrat mala kupčija.

Kako in kje je pokopaval neolitski človek v teh krajih svoje mrliče, ne moremo za gotovo trditi, ker so tamošnje gomile iz poznejšega časa in predstavljajo že kulturo halštatske dobe, tako grobovi pri Ptujski gori (Savinsko), pa gomile pod Ptujsko goro okoli Sv. Lovrenca na Dr. polju. Dočim so prebivalci okoli Ptujске gore imeli le navadne, primitivne ročke, deloma z rdeče-rjave, deloma iz črne surove snovi, so na Hajdini rabili izključno le črno glino, katero so zdrobili, posebno za manjšo posodo, in četudi so izdelovali vse le s prosto roko, vendar se pozna na posodju precejšnja spretnost. Našle so se male in večje skledice, manjše in večje posode za pijačo, kuhinjska posoda in one karakteristične žare kakor v Rušah. Locni na posodi razodevajo nežne roke in prste. Obseg odprtine na posodi je večinoma le krog, katerega je mogla obkrožiti lončarjeva roka, ker ni imel drugih pomožnih sredstev pri svojem delu. Nekatero posodje je posušeno le na solncu, a večinoma slabo žgano.

Izmed kovin je že znan bron; nosili so spiralne prstane in zapestnice ter okrašene obročke okoli vratu in često tudi lepe zaponke, ki imajo istotako spiralno obliko. Zlata in železa še niso imeli.

Bogatejšim mrličem so pridevali po tri komade daril, ubožnejšim le po eden ali pa tudi ničesar. V grobu stoji posoda na dnu, v njo je vržen mrličev pepel; skledice stoje prosto, toda majhni locnasti lončki stoje večinoma v žarah ali večjih posodah. Pokopavali so mrliče pod zgornjo prst v stari dravski strugi. Globokost groba ni bila merodajna — tudi dokaz, da je imela Drava že takrat smer od Zlatoličja proti Ptujju, da ni tekla več skozi Gornjo Hajdino, marveč so se nekatere njene postranske struge že takrat vile čez Breg in mestni gozd. Ubožnejšim mrličem so pridevali — iz štedljivosti — posodo brez dna, dno so nadomeščale druge črepinje.

Še predno so se tukaj naselili Rimljani, je opaziti v Skorbi laténsko kulturo in sicer dovršeno, ki nikakor ne zaostaja za rimsko; o tem pričajo lepi, z nekakimi tvorničnimi znamkami opremljeni meči in sulične osti ter mojstersko izdelana posoda.

V tem času je nastalo največ gomil na Dravskem polju in na nižjih rebrih in ledinah okoli stoječih hribov. Prvotnemu prebivalstvu je bil priljubljen ta način pokopavanja še tudi pozneje, ko so vladali tukaj že Rimljani. Posnemajoč Rimljane, so polagali mrličem v žare rimski denar, a grobovi so imeli še zmeraj obliko gomil.

V veliki zmešnjavi, ki je nastala vsled preseljevanja narodov, je važno spričati slovanske grobove ob nekdanji meji Norika in Panonije.

Meseca majnika l. 1907. mi je naznanil delavec, kateremu je bilo poverjeno izkopavanje prazgodovinskih predmetov, da je zadel na dva okostnjaka s prstani in uhani.

Iz konca uhana, vpognjenega v podobo črke S, sem slutil slovanski izvor, toda moderna, takorekoč secesionistična oblika prstanov in dobro ohranjeno ogrodje, je povzročilo različne dvome glede visoke starosti teh predmetov.

Da ne bi krivo sodil, sem poslal izkopane reči varihu dvornega muzeja g. Szombathyu in prof. dr. Hoernesu.

Mesto, kjer se je kopalo, leži v Spodnji Hajdini v sredi vasi, tik ceste, ki pelje proti Ptujski gori, pred poslopjem št. 53 in 54.

Pri kopanju se je našlo še 18 grobov z ogrodji, med temi nekateri s pridatki.

Najvišje ležeči okostnjaki so bili oddaljeni po en meter narazen, spodnji niso bili več pokopani po vrsti, a med tem, ko so ležali najnižji bolj proti severozahodu, so bili položeni mrlični v gornjih dveh vrstah natančno z nogami proti vzhodu in z glavo proti zahodu.

Pokopani so bili vsi na prodcu pod rahlo zemljo. Večina jih je bilo srednje velikosti; med njimi je bil tudi en otrok; največji izmed njih je ležal na najvišjem mestu in je bil dolg čez 2 m. Kosti in posebno pa prsti so bili pri večini nežni in le pri dveh posebno debeli. Med okraski se nahajajo najbolj slepočnice, potem prstani, ena lepa zaponka in dva zvončka. Omeniti je trioglato, ploščato in preluknjano medaljo z okrasjem, glavni podobnim, ter neki predmet z dvema luknjicama, ki je najbrž del ogrline.

Snov izkopanih kovinskih predmetov je večinoma z bakrom pomešano srebro in le oba zvončka sta železna. Vsled patine so prsti kakor lobanje tupatam zeleno barvani. Orožja ni bilo nobenega.

Pripomniti je sledeče; 1. Očividna je primitivna priprostost kovin, katere lahko primerjamo ketlaškimi (Köttlach na N. Avstr.) izkopinam. Umeteljno dovršenost najdeb pri Peravu blizu Beljaka in ornamentalno umetnost, ki se opaža na keszthelskih najdbah, pa tu pogrešamo. Tudi najdbe pri Flaschbergu na Koroškem in blizu Thunava na Nižjem Avstrijskem kažejo bolj razvito umetnost. Isto velja o najdbah pri Strassengelu na Štajerskem in v Rajhradu na Moravskem. Tudi najdbe pri Krungljnu blizu Osoj so radi bolj razvite tehnike iz poznejših dob.

Glede na to lahko rečemo, da je hajdinsko grobišče prištevatelj najstarejšim.

2. Često nahajamo modro patino, katero smatra Tischler za takozvani covellin; ker pa so tupatam samo nekateri deli

modri, bi jo lahko pripisovali lokalnemu vplivu žvepla ali amoniaka.

3. Zaponka je tukaj okrašena tako, da kaže prazen prostor med posameznimi črticami podoba križa, in to dejstvo se opaza večkrat pri Krungljnu; zato trdi Much, da ta križ predstavlja krščansko idejo, a ker ne opazamo nič drugega, ki bi spominjalo na krščanstvo, je verjetnejše, da je ta oblika idealna in originalna okrasba lišpa, ki so ga Slovani že prinesli s seboj.

4. Železa se je našlo le dva kosa, ki sta bila najbrž vez kakega traka ali pasa ali pa sta služila kot gumba.

5. Od posode so se našli le kosci z vijugastimi črtami narezljanega lonca, ki ima vendar precej podobnosti z rimskimi.

Za svoje mrliče so si poiskali do takrat nezasedeno, prosto mesto, zlasti so se skrbno varovali približati se ostankom rimskih grobišč ali fazvalinam njihovih hiš.

Velikega pomena bi bilo, če bi bilo možno določiti, ali so prinesli svoj lišp seboj ali so ga pa izdelali že tukaj. Po sestavi tvarin, tipični obliki nakitja in štedljivosti smemo soditi, da so prinesli vse seboj.

Denarja niso imeli in ravno ta bi nas lahko spravil na sled, v katerem stoletju so ti zastopniki Slovanov prišli v naše kraje, in iz provenijence denarja bi se razvidelo, odkod da so prišli.

Če se bode kdaj posrečilo odkriti pri nas večje naselbine slovanskega izvora, bode prisvetilo tudi več luči v to, sedaj še v gosto temo zavito poglavje, in marsikatero trditev romanskih in germanskih zgodovinarjev bo popraviti ali celo opustiti.

Fr. Pollak.

Ostanki rimske vile pri Središču.

V okolici Središča so se o raznih prilikah našli predmeti iz kamenene, brončene in rimske dobe; znano je bilo doslej tudi to, da je rimska cesta šla od Ormoža ob južnem vznožju Huma čez Korečice, Mladoles (log središke občine); med vasjo Godeninci pa Središčem preseka njen sled sedanjo okrajno cesto Središče-Ljutomer, blizu Preseke prestopi štajersko-ogrsko

mejo ter se zavije na severovzhod proti Štrigovi. V prazgodovino Središča in okolice so pa posvetile z novo lučjo izkopine, ki jih je letošnjo jesen odkrilo »Zgodovinsko društvo«.

Kakih 10 minut od trga, v ravni južni črti od starega »Gradišča« blizu železniškega tira, če se pelješ z železnico od Ormoža proti Središču, na desno, v sedanji katastralni občini Grabe, je skupina njiv, ki nosi ime »Cirkevca«. Po ljudskem izročilu bi bila imela tu stati starodavna središka cerkev sv. Jerneja, katero so bojda Turki z gradom in trgom vred že leta 1479. razdjali¹, po ljudskem izročilu je pa cerkev podkopala Drava. Pri oranju so se na dotičnih njivah našle vsak čas mrtvaške kosti, zadelo se je tudi na zid in že vzbočena površina je kazala, da morajo biti v zemlji neke razvaline. Z dovoljenjem dotičnih posestnikov je tedaj »Zgod. društvo« koncem oktobra t. l. začelo izkapat, in posledek je bil čisto drugačen, kakor smo ga pričakovali z ozirom na krajevno ime in ljudsko izročilo. Namesto cerkve so stopili na svetlo ostanki rimske vile in na njenih razvalinah prastaro grobišče.

Zidovi obširnega poslopja, katerega južno glavno pročelje meri v dolžnosti 28 m, vzhodna in zahodna zunanja stena pa 32·10 m, se raztezajo po njivah 4 posestnikov: središkega župnika, posestnika Dokša, Štamparja in Zabavnika. Na njivah slednjih treh je zid mestoma do temeljev izkrhan, dočim je na župnikovi njivi bil le kakih 40–50 cm pod sedanjim površjem. Zidovje je iz nepravilno lomljenega kamena, ki je le na zunanjem površju sten nekoliko obtesan. Pod zidom je dravski prodec in deloma pesek. Poslopje je bilo krito z opeko, kajti našlo se je mnogo zdrobljene strešne opeke.

Na severni strani smo zadeli na hipokaust (priprava za kurjavo), ki je bil zidan iz same opeke naslednje velikosti: 60 : 60 : 7 cm; 48·5 : 34·5 : 7 cm; 43 : 26·5 : 6·8; 20·3 (20·8) : 20 : 7·8. Stebrički, ki so nosili krov hipokausta, so bili iz opeke po 20 : 20 cm velikosti in večinoma razdejani, poznali so se pa še sledovi, kjer so stali. Pokrit je bil hipokaust z opeko po 60 : 60 cm velikosti, nad opeko pa je bil še tlak (Estrich) iz

¹ Slekovec, Kapela žalostne Matere božje v Središču str. 7–9.

apna, zmlate in zdrobljene opeke ter peska. Enak tlak je bil v vseh prostorih, in deloma še dobro ohranjen. A krov hipokausta je bil razdrt in glavni žleb ves zasut.

Od ometa se je našel le majhen košček, rdeče poslikan z belim potezom. Od pohištva in sobnega okrasja se ni našlo prav nič, zato je težko določiti namen posameznim prostorom, razen kolikor je sploh znana razporedba provincijalnih rimskih vil. S kurjavo je bil preskrbljen le severni del, tukaj je torej bilo zimsko bivališče: spalnice, obednice, kopališče. Sicer pa še tudi cela zgradba ni odkrita, ker se je delo moralo ustaviti vsled slabega vremena in pičlih gmotnih sredstev, s katerimi društvo razpolaga. Njiva posestnika Štamparja je tudi posejana z ozimino in se je zato delo moralo tu omejiti le na nekatere poskuse. Prav na tej njivi, ki je na južni strani izkopanega poslopja, so bojda pred kakimi 50 leti zadeli na obok; sploh se je tudi pri kopanju dognalo, da se zidovi na razne strani še dalje raztezajo. Raztreseni drobci zidne opeke po okolišnih njivah kažejo, da sploh najbrž vse te njive ob stari dravski strugi pa proti »Gradišču« krijejo v sebi razvaline rimskih poslopij in torej tu ni bila le kaka osamljena rimska hiša, ampak skupina, cela naselbina, morda kakšna postaja (mansio). Vsled tega je tod morala iti tudi kakšna postranska rimska cesta, ki se je nekje pod sedanjim Ormožem odcepila od glavne proge Poetovium-Stridon ter šla proti današnjemu Macincu in Čakovcu v Medjimurje. Marsikaj je pa menda razdejala Drava, ki je še koncem 18. stoletja bila tu tako močna, da je gnala mline. V njenih valovih so najbrž izginili tudi ostanki stare cerkve, ki je dala ime tej okolici, in je krog nje gotovo bilo tudi pokopališče.

Pri odkapanju so se začetkoma pred vsem zasledovali zidovi, prvotno seveda v misli, da so tu ostanki stare cerkve. Pri tem se je pa zadelo na mnogoštevilne mrliče, ki so ležali tesno ob zidovih in celo na zidovih samih. Tu in tam so bili položeni na goli tlak, mestoma pa, kjer je bila plast prsti pretanka, so tlak predrli in v plitvo jamico položili mrliča, potem pa nanj nasuli prsti, pomešane z gramozom.

Nad hipokaustom je bilo vse polno mrličev pa le v tisti višini, kakor je bil poprej tlak, globlje ni bil nobeden pokopan,

znak, da je takrat, ko so tu pokapali, že bil hipokaust razdrt in zasut. Da bi mrličev ne razdejali, smo spremenili način izkapanja ter začeli od zgoraj odgrinjati zemljo plast za plastjo. Večinoma so mrličji ležali na hrbtu, roke so bile spuščene ob bokih, nekateri so jih pa imeli zložene čez trebuh; le malo jih je ležalo na strani ali na trebuhu, nekateri so bili pa kar pometani v jame. Na nekaterih krajih so se našle le posamezne kosti. Tu in tam sta ležala vstric po dva mrliča — mož in žena; blizu hipokausta se je pa našla večja skupina, kjer je med kolena prvega mrliča imel glavo drugi, med njegovimi kolena tretji itd.

Z licem so bili večinoma obrnjeni vsi proti vzhodu. Orožja se ni našlo prav nič; od obleke tudi ni bilo vkljub natančnemu iskanju najti nobenih sledov, razen nekaterih zaponk od pasov. Ena zaponka z nastavkom, v katerega je bilo pritrjeno usnje z bakrenimi žrebljčki, je iz bronca, kvačica manjka, druge tri so iz železa, dve z vtikalom, pri tretji se je ohranil le obroč. Nastavek prve je okrašen z vtišljenimi pikami v vrstah.

Okrasje se je tudi našlo le pri nekaterih mrličih, večinoma pri ženskah, a to, kar se je našlo, je tem bolj zanimivo. Prvo mesto zavzemajo slepočnice, 11 brončenih in 1 železna. Največja med brončenimi ima v premeru 54 : 70 mm, druge 21 : 26 do 29 : 34 mm, železna pa 37 : 42 mm. Pri vseh ima en konec obliko črke S. Pri večini manjka na enem mestu na znotranji strani obroča patina, znak, da so bili obešeni na vrpco.

Zanimiv je tudi uhan z bronca. Spodnji del ima podobo polmeseca, v sredini polkroga pa stoji navpik nerazvit cvetlični popek s kratko pentljo pod obročem. Dva kraguljčka (morda tudi uhana) sta podobna štirilistnemu cvetličnemu popku, eden še ima pripeta dva obročka, v popku pa še je kroglica, ki je povzročala zveketanje. Prstani so se našli le trije — vsi iz bronca. Eden ima obliko naših navadnih poročnih prstanov, drugi je čisto tenek, tretji pa ima na eni strani okroglo ploščico, na kateri so štirje proti robu odprti polkrožki, v dveh so radijalno vrtane poteze, v dveh pa poševno, od vsakega polkroga gre zopet proti središču po ena črta, tako da tvori cela risba nekako podobo križa.

Omeniti je še 3 mm debela, v podobi stišnjene kupe vpognjena žica, najbrž ostanek kake zaponke pri obleki, in pa dva brončena gumba, eden ima ob zunanjem robu rovažu podobne zareze, drugi pa debele pike, v sredini pa oba kolobar in v kolobarju popek. Pri enem sta dve predrti luknjici, drugi pa ima na zadnji strani vlitu razpoklino za šiv. Našel se je tudi košček stekla, o katerem se pa ne more reči, je-li od nekdanjega poslopja, ali pa je pozneje prišel z gnojem na njivo, ker se je našel med prstjo. Važnejše je, da so se na oglu južnega glavnega zida na dnu temelja našli kosci črne in slabo ožgane prazgodovinske posode. Mogoče, da si je Rimljan stavlil svoja gosposka poslopja na torišču starega selišča premaganih Panoncev.

Cela izkopina nam kaže tipično sliko usode rimske kulture v naših krajih. Rimski živelj je pri nas mnogo prej zamrl kakor po drugih krajih. Tukaj izkopano rimsko poslopje je bilo celo oplenjeno in gradivo nekam odpeljano. Preteči je moralo dokaj časa, preden je ruševine pokrili humus in je zemljišče služilo za pokopališče. Iz katere dobe je to pokopališče, je za sedaj težko dognati. Važen, vendar nezadosten kažipot, je najdeno okrasje, zasleduje se že v 5. stoletju in se nahaja še v grobovih 11. stol.¹ V pošteev pridejo zlasti slepočnice s podobo črke S, kar arheologi smatrajo splošno za *characteristicum* slovanskih grobov. Lobanje kažejo splošno dolgoglavi tip. Ker mrlični nimajo nikakšnih pridevkov, kakor se sicer nahajajo v paganskih grobovih, bi bilo sklepati, da grobovi segajo že v krščansko dobo. Nekateri grobovi so bili gotovo prekopani, ker so bile kosti čisto razbite, dočim so poleg njih bili celi mrlični. Lega proti vzhodu se nahaja pri paganskih kakor tudi krščanskih grobovih. Ljudje, ki so tukaj našli svoj počitek, so bili miroljubni poljedelci, ker nimajo nikakšnega orožja pri sebi, pa tudi siromašni, ker manjka bogato okrasje. F. K.

Slovaški narodni muzej.

Na praški narodopisni razstavi l. 1895. je posebno pozornost vzbujal slovaški, ali kakor Slovaki sami pravijo, slovenski oddelek. Omikani svet se je začel zanimati za Slovake. Tudi

¹ Vjesnik hrv. arheološk. društva 1903, str. 35 i. d.

praktične posledice niso izostale. Marsikaj je krožilo po svetu poprej kot »Nürnberger Ware«, a na praški razstavi se je pokazalo kot pristno blago slovaške domače industrije ter sedaj velja v trgovskem svetu kot »slawische Arbeit«.

Da so Slovaki bili tako častno zastopani na praški razstavi, je v veliki meri zasluga njihovega muzejskega društva, ki ima svoj sedež v Turčanskem Sv. Martinu. Če greš od kolodvora v trg — Sv. Martin je podoben našim večjim trgom na Štajerskem — opaziš kmalu na levi strani ceste visoko poslopje z velikim napisom »Narodni dom«. Št. martinski narodni dom ni samo torišče za zabave in veselice, ampak pravo kulturno ognjišče. V Čitalnici dobiš razne slovaške, češke, nemške in madžarske časnike, v postranskih sobah v pritličju so pevske in glasbene vaje, v prvem nadstropju pa polni več sob narodni muzej. Znamenit slovenski učenjak mi je nekoč pripomnil, da je slovaški narodni muzej pač znamenit, a da je vse v neredu. Imel je prav; a slednjemu je bilo krivo pomanjkanje prostorov. Od tal do stropa so bile vse sobane natlačeno polne, komaj da je bilo toliko prostora, da so se ogledovalci lahko drug drugemu izogibali. Golo resnico je izrekel predsednik muzejskega društva pri otvoritvi občnega zбора dne 7. avgusta 1907: »Obzrete si sbierky v museume a presvedčite sa na vlastné oči, že skutočna (dejanska) potreba nutila nás postavit' novú budovu (poslopje) museálnu.« Poleg narodnega doma je že takrat stalo dovršeno lepo veliko poslopje; raz njega pročelje se že od daleč blišči v zlatih črkah napis: Museum musealneje slovenskeje spoločnosti. V novih obsežnih in svetlih prostorih se bodo sedaj lahko pregledno in sestavno razvrstile bogate zbirke. V 14. letih svojega obstanka je slovaško muzejsko društvo res čudovito veliko storilo, najlepši dokaz, koliko premore železna volja, požrtvovalnost in marljivost. Muzej sam obstoji že 12 let. Narodni muzej je ponos vsakega zavednega Slovaka, pa jim tudi dela čast pred tujci in nasprotniki. V kratkem času mojega bivanja ondi so si prišli ogledovat muzeja češki visokošolci in učiteljišćniki, Nemci in Madžari.

Muzej obsega geološko, prazgodovinsko, zgodovinsko, narodopisno in naravoslovno zbirko, tako da dobiš precej jasno

sliko o preteklosti slovaške zemlje in naroda, o njega žitju in bitju, o fauni in flori slovaške domovine. Kako zanimivo predstavljajo n. pr. razni predmeti in leseni izdelki življenje slovaških pastirjev! Tu vidiš v miniaturo slovaško kmetško hišo, tam ti lesene figure predstavljajo, kako Slovak pripravlja mleko in sir, tam zopet vidiš kosce, predice s kolovratom in motovilom, tkalce s krosni (tudi Slovak ima krosná). Jako zanimivi so narodni kroji, vezivo in pletivo. Zanimive so tudi fotografije znamenitih mož iz ljudstva.

Od vseh strani pripošiljajo najrazličnejše predmete za muzej. Slovaški denarni zavodi in posamezniki pa tudi gmotno krepko podpirajo muzejsko društvo. Odlikujejo se zlasti slovaške žene, ki zbirajo marljivo razne noše pa tudi denarne prispevke. Žensko društvo »Živena« v Št Martinu je samo obljubilo na deset let vsako leto po 500 K za nov narodni muzej. Za novo poslopje so do avgusta t. l. že izplačali 70.000 K.

Muzejsko društvo ima znaten ugled, celo madžarska zgodovinska in narodopisna društva ga uljudno vabijo na svoje slavnostne shode. Ustanovitelji muzejskega društva plačajo enkrat za vselej 50 K, redni udje po 4 K na leto, in povrh še 2 K na leto za prejemanje »Sbornika«.

Društvu je na čelu kakor čebela marljivi starček Andrej Kmet', vpokojeni katoliški župnik, večš starinoslovec in botanik. V krepko podporo sta mu tajnik A. Sokolík, urednik društvenega glasila »Časopis musealne slovenske spolčnosti«, in pa blagajnik Andr. Halaša. V društvu složno delujejo katoličani in protestantje. »Časopis« šteje že X. letnik ter izhaja vsak drugi mesec po 1 poli; društveniki ga dobivajo zastonj, neudi pa za 2 K na leto. Prinaša kratke sestavke o domači zgodovini in narodopisu, narodne pregovore in pripovedi. Poleg »Časopisa« izdaja društvo še drugo znanstveno glasilo, kot prilogo prvemu, to je »Sbornik«, ki izhaja v nedoločenih obdobjih, pa na leto vsaj 2 zvezka. Letos (1907) šteje že XII. letnik.

Ako omenimo, da v Turčanskem Sv. Martinu izhaja tudi zabavno-poučni mesečnik »Slovenské Pohlády« in pa političen list »Národné Noviny« 3krat na teden (urednik Svetozár Hurban), je pač razvidno, da je literarno delovanje jako živahno.

Brezobzirni mogotci so Slovakom vzeli gimnazijo, zatrli in oplenili njihovo Matico, ne privoščijo jim ljudskih šol, a poznavanje narodnih osebnosti in starožitnosti ima veliko vzgojno moč; narodni muzej je ob enem šola, v kateri Slovak spoznava samega sebe.

F. K.

Književna poročila.

Šmid Walter dr.: Deželni muzej Rudolfinum v Ljubljani. Poročilo za leto 1906. Ljubljana 1907. Natisnila Kleinmayr & Bamberg. Str. 28.¹

Kranjska hranilnica je s svojo radodarnostjo pripomogla, da krasi poročilo več lepih slik, ki mu znatno zvišujejo vrednost. Deželni muzej Rudolfinum kaže lep napredek v l. 1906. Vsled sestavnih izkopavanj se je zlasti pomnožil arheološki oddelček. Za njim pa pride narodopisni oddelček. S kulturno-zgodovinsko zbirko namerjava vodstvo deželnega muzeja v zaokroženih skupinah podati jasno sliko lokalne kulture Kranjske. Tudi društvo za krščansko umetnost je svoje predmete, ki jih je hranilo doslej v škofijski palači, razstavilo v Rudolfinu. Z ozirom na namen, ki ga imajo muzeji za znanstvo, je to le odobravati in obžalovati je, da se cerkvene starine tu in tam spravljajo v ropotarnice, da le ne more nihče do njih.

Vodstvu deželnega muzeja sosedne kronovine čestitamo na lepih uspehih, pri tem pa ne moremo zamolčati, kako trdo ledino mora v tem oziru orati „Zgodovinsko društvo“ na Štajerskem. Ljubljanski muzej ima le 14 poverjenikov, „Zg. dr.“ jih ima čez 20, med katerimi so k večjemu trije doslej priposlali nekaj predmetov za muzej. Tujci si polnijo svoje muzeje z našimi starinami, pri nas pa se še polena mečejo pod noge „Zg. dr.“ v njegovem stremljenju, da ustvari kulturno-zgodovinsko zbirko slovenskega dela štajerske dežele.

F. K.

Snopek Frant.: Studie Cyrillomethodějské. Brno 1906. Str. 170, vel. 8°.

Namen in glavni predmet teh „študij“, s katerimi se je pisatelj pečal 27 let, je ta, da pokaže historično vrednost Ciril-Metodijevih, zlasti panonskih legend.

¹ Isto nemški: „Landesmuseum Rudolfinum in Lailbach.“ Str. 49. Nemško poročilo je g. pisatelj posvetil vseučil. prof. Arnoldu Luschinu. Temu poročilu je pridjan tudi opis keltiških novcev v Rudolfinu, ki ga v slovenskem ni.

Pri svojem raziskovanju se v jezikoslovnem oziru opira glavno na dr. Vondráka, v stvarnih posledicah glede historičnih dejstev pa v marsičem odstopa od njega. Opozarja na to, da je za objektivno presojevanje raznih vprašanj v življenju solunskih bratov merodajno teologično stališče, ki se je doslej premalo vpoštevalo. Kdor ne vpoštevata zadostno dogmatike in cerkvenega prava v zgodovini sv. Cirila in Metodija, se zaplete v nerazrešljive potežkoče in tava poleg pota.

Po kratkem uvodu, v katerem se dotakne nekaterih del o Cirilu in Metodiju ter najvažnejših spomenikov staroslovenske književnosti, si pisatelj zastavi vprašanje: Kdo je spisal panonsko legendo? Soglasno trdijo slavisti, da je pisatelj panonske legende Klement, učenec Metodijev, in na to podmeno zidajo vsa daljna izvajanja, odtod pa tudi razne potežkoče. Pisatelj se ujema z drugimi slavisti, da je pisatelj panonske legende Klement, biskup slovenski ali velički, toda v drugem vprašanju, kdo je bil ta Klement, pride do zaključka, da pisatelj panonske legende ni bil učenec Metodijev, marveč najbrž menih Hrabr, ki si je kot škof — po običaju vzhodne cerkve — spremenil ime in se imenoval Klement (str. 23, 24). Pisatelj panonske legende ni bil Moravan in ne učenec sv. Metodija, marveč po vzgoji in izobrazbi Grk, po rodu pa Slovan. Tudi ni neposredni svedok dogodkov v Metodijevem življenju, ampak obe panonski legendi sta nastali najbrž šele potem, ko je že razpadla moravska država, obe imata posebno tendenco: braniti slovanski obredni jezik proti Grkom. Sveta brata nista v njih opisana tako, kakor sta v resnici bila, ampak kakor je bolj ugajalo pisatelju in njegovemu cilju. Klementov življenjepis ali t. i. bolgarska legenda je nastala veliko pozneje, njen pisatelj je neznana oseba, ki je izrabila spise ohridskega nadškofa Teofilakta († 1107). Zgodovinar jo more rabiti le po jako natančni izbiri.

Rimsko legendo označuje pisatelj kot odlomek iz večjega spisa Gauderikovega o prenositvi trupla sv. Klementa. Njegov namen ni bil, opisovati življenje slovanskih apostolov, zatorej govori o njih le toliko, kolikor sta v zvezi s Klementom. Dr. Vondrák je trdil, da je pisatelj rimske legende črpal iz panonske, in zato zamuje vse podatke rimske legende, kakor o bivanju obeh bratov v Rimu, posvetitev Cirilovo na škofovski red i. t. d., češ, Klement bi bil za vse to gotovo vedel in omenil v svojih legendah, ali vsega tega v njegovem spisu ni, torej podatki rimske legende nimajo vrednosti. Vse to seveda sloni na podmeni, da je pisatelj panonske legende bil res Metodijev učenec.

Z vrednostjo legend je v ozki zvezi vprašanje, kako stališče sta zavzemala Ciril in Metodij, zlasti pa Metodij napram nauku rimske in grške cerkve. Celó vprašanje se suče krog nauka o izhajanju sv. Duha. O tem razpravlja g. pisatelj zelo obširno, morda celo preobširno z ozirom na namen, ki ga ima pred očmi. Posledek je ta: Stvarno se je na vzhodu kakor na zahodu zmeraj učilo, da sv. Duh izhaja od Očeta in Sina, ali

po nauku grških teologov od Očeta po Sinu; dostavek Filioque so začele dodajati nekatere zahodne pokrajinske cerkve od 6.—9. stoletja, a Rim sam ni odobral tega, da se simbolu kaj dostavlja. Focij je pa izrecno učil, da Sin izhaja samo od Očeta; Metodij je bil pač izučen v grški teologiji in pri liturgiji ni dostavljal „Filioque“, focijanec pa vendar ni bil, zato sta ga Hadrijan II. in Janez VIII. spoznala celo za pravovernega. Pismo Janeza VIII. Fociju, v katerem papež zametuje ne le dostavek, ampak sam nauk o izhajanju iz Očeta in Sina, pisatelj z Račkim in drugimi po pravici smatra za podvrženo (str. 93–96). Kdor količkaj pozna nprav papeških uradnih pisem iz raznih časov, dobi nehote vtisek, ko pazno prebere to pismo, da ga nikdar ni pisal papež, ampak nekdo, ki si je želel to, kar pismo obsega.

Focij je s svojim naukom prisilil papeža Štefana VI., da je spremenil svoje stališče glede dostavka Filioque. Dočim sta poprej v stvari sami soglašala vzhod in zahod, ni bilo nujne potrebe za ta dostavek, sedaj je pa Focij odločno zanikal izhajanje sv. Duha tudi od Sina in se pri tem opiral na ugled papežev, češ, tudi on ne pripoznava tega, zato je sedaj rimska cerkev sprejela Filioque. Metod in njegovi učenci tudi niso peli v liturgiji Filioque, a poprej se je to vjemalo z običajem rimske cerkve, sedaj pa — po smrti Metodijevi — ne več. Iz tega pa še ne sledi, da bi bili njegovi učenci focijanci po mišljenju, njih nesoglasje z rimsko cerkvijo je le disciplinarnega pomena.

Koncem knjige zagovarja pisatelj trditev Ginzlovo, da sta Ciril in Metodij v Moravi sprejela rimski obred mesto grškega, kar je sicer mogoče, a dokazi za verjetnost, kamoli za resničnost so preslabi.

Marsikdo morda ne bo pritrdil g. pisatelju v vseh točkah, a knjiga je pisana marljivo in trezno ter vsekako zasluži, da se njena izvajanja uvažujejo. F. K.

Kos dr. Franc: Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. Druga knjiga (l. 801–1000¹). V Ljubljani, 1906. Založila in izdala „Leonova družba“ v Ljubljani. Str. LXXXIV, 514 vel. 8°. Tržna cena 10 K, za redne člane „L. dr.“ 6 K, za podporne člane 8 K.

Na polju naše domače zgodovine je II. zv. Kosovega „Gradiva“ gotovo najvažnejši pojav, kar nam jih je prineslo l. 1907. Ni nam bilo mogoče v kratkem času predelati celo, tako bogato knjigo, da bi mogli o njej podati temeljito poročilo. Za sedaj izpolnjujemo le časnikarsko dolžnost ter knjigo objavljamo in priporočamo. Obsega res jako važen del slovenske zgodovine, deveto in deseto stoletje. V uvodu podaje pisatelj splošen zgodovinski pregled, potem pa pod 537 številkami razne vire, ki se nanašajo na našo zgodovino v tej dobi. F. K.

¹ Letnica 1102 na zunanji nasl. str. je gotovo tiskovna pomota, ker viri segajo le do l. 1000.

Društvena poročila.

Poroča društveni tajnik.

1. Odborova seja dne 23. novembra 1907.

Navzoči predsednik dr. Turner, prof. A. Kaspret, dr. R. Pipuš, dr. K. Vrstovšek, dr. A. Stegenšek in tajnik dr. Kovačič. Gospod dr. Štrekelj je opravičil svojo odsotnost. Naznanijo in sprejmejo se novi udje. Zamemba tiskovin se sprejne s slovaškim muzejskim društvom v Turčanskem Sv. Martinu in z Mohorjevo družbo. Sporočilo g. A. Jazbeca, bivšega župnika v Slov. Gradcu, ki je društvu zapustil znanstvene knjige „Maticе Slovenske“, se sprejme in poveri g. Al. Čížek, da oskrbi odbiro in prevoz knjig. Reši se neka vloga za brezplačno doposlatev I. letnika „Časopisa“ s tem, da se dotični letnik prepusti proti navadni udnini mesto naročnini, ker je ta letnik že skoro pošel.

Dr. Stegenšek in prof. Kovačič poročata o izkopinah pri Središču. Poročilo se priobči v „Časopisu“.¹

Tajnik poroča nadrobno o pogajanjih, ki so se vršila ustno in pismeno med „Zgodovinskim društvom“ in mariborsko posojilnico zastran prostorov v Narodnem domu. „Zgodovinsko društvo“ je sprejelo vse pogoje, ki so se stavili od strani posojilničnega vodstva, a iz neznanih razlogov je le-to odstopilo od prejšnjega stališča in vsled tega so vsi dogovori ostali brezuspešni.

Sklene se, izvršiti sedaj sklep, katerega je bil načeloma sprejel izvenredni občni zbor dne 23. januarija 1907, in da natisniti listke po 10 vin., ki se naj razpečavajo v prid narodnega muzeja.

2. Peti redni občni zbor v Ptujju dne 24. nov. 1907.

Vsled raznih ovir se ni mogel vršiti občni zbor v juliju, kakor je bilo določeno v odborovi seji dne 2. junija. Pred-

¹ Gl. Mala izvestja str. 229.

sednik dr. Turner pozdravi navzoče odlično občinstvo, povdarjajoč znanstveno stališče „Zgodovinskega društva“, ki se ne vmešava v politične in strankarske boje. Na to je prof. Kovačič predaval o važnosti Ptuja za zgodovino Slovenske Štajerske.

V prvi rimski dobi je Ptuj vojaško in civilno središče za Panonijo in zlasti za današnji jugovzhodni del Spodnje Štajerske, sicer pa je spojen z drugimi deželami v veliko politično upravno celoto — Ilirik z glavnim mestom Sirmijem. Od vzhoda na zahod pa obratno je šel živahen promet, bolj pa je bil Ptuj s svojim ozemljem zvezan z vzhodom kakor zahodom. Od vzhoda so semkaj premeščali legije in dovažali blago, a tudi ideje so prihajale pred vsem iz vzhoda, zlasti dve svetovnozgodovinski ideji, ki tekmujeta za gospostvo: krščanstvo pa mitracizem. Ko so Rimljani premaknili meje svoje države do Donave, je tudi vojaško in upravno težišče bilo prestavljeno iz Petovija v Sabarijo.

Vsled zgodnjih in silnih napadov raznih divjih ljudstev se je rimski živelj nagloma umikal v naših krajih in ni mogel zapustiti trajnih sledov, ravno tako krščanstvo. V preseljevanju narodov izginejo duševna središča Srem in Petovij s škofijskimi sedeži; ko se ob času Karola Velikega zopet začne svitati, so duševna središča za naše kraje v daljnem Solnogradu in v Ogleju, kar je bilo usodno za zgodovino Slovencev.

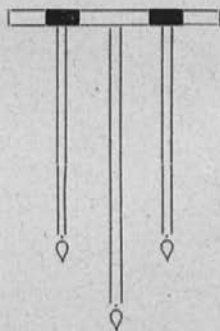
V sredini 9. stoletja tvori Ptuj skrajni del Privinove in Kocelove države, tod se je raztezala tudi Metodijeva nadškofijska oblast. Po smrti Kocelovi je bil pregnan iz njegove države Metodij v Moravo. Kmalu potem je postal Ptuj važen branik proti Madjarom; v XI. in XII. veku še se omenja posebna ptujška mejna marka. Ptuj je bil last solnograških nadškofov, katerih vazali so bili ptujski grofje, ki izumrjejo leta 1438. V istem stoletju pride Ptuj pod oblast deželnih knezov in tvori odslej organični del štajerske dežele.

Po tem predavanju je g. Vreznik prebral poročilo gospoda Pollaka o izkopinah v okolici ptujski.

Na to je tajnik poročal o društvenem delovanju, zlasti o nujni potrebi narodnega muzeja, blagajnik pa o tačasnem gmotnem stanju društva.

3. Predavanje v Središču dne 15. decembra 1907.

Društveni tajnik prof. Kovačič je poročal o ondotnih rimskih izkopinah, ki kažejo na rimsko naselbino¹ ter je razvijal splošne kulturne rimske razmere, kolikor so vplivale tudi na pokrajine, zlasti na naše kraje.

¹ Gl. spredaj Mala izvestja str. 229.

Imenik društvenikov l. 1907.

Redni udje ¹.

- Akademija slov. bogoslovcev v Celovcu.
- Apih Jožef, c. kr. prof. v p. v Celovcu.
- Arnejc dr. J., štipendist na vseuč. v Berlinu.
- Atteneder Josip, župnik na Polzeli.
- Barle Janko, prebendar v Zagrebu.
- Baš Lovro, c. kr. notar v Celju.
- Bohak Fran, dekan v Slov. Bistrici.
- Bohanec Ivan, župnik pri Svetinjah.
- Bosina Ivan, kapelan pri sv. Juriju v Sl. gor.
- Brejc dr. Janko, odv. v Celovcu.
- Brenčič dr. Alojzij, odv. v Celju.
- Brezovšek Martin, župnik pri sv. Martinu na Poh.
- Broljih Luka, c. kr. gimn. prof. v Pazinu.
- Brumen dr. Anton, odv. v Ptujju.
- Cajnkari Jakob, župnik v Središču.
- Canjko Valentin, katehet v Varaždinu.
- Cerjak Fran, kapelan v Šmarju.
- Cerjak Josip, župnik v Rajhenburgu.
- Cestnik Anton, c. kr. gimn. prof. v Celju.
- Chloupek dr. Karol, zdravnik v Ljutomeru.
- Christalnigg grof Oskar, graščak v Gorici.
- Cukala dr. Fr. Ks., prefekt v Marijanišču v Celovcu.
- Čebašek Jakob, kapelan v Dobovi.
- Čede Josip, župnik v Studenicah.
- Černej Ludovik, učitelj v Mariboru.
- Čitalnica narodna v Celju.
- Čitalnica v Sl. Bistrici.
- Čížek Alojzij, župnik v Sl. Gradcu.
- Čížek Josip, dekan v Jarenini.
- Debevec dr. Josip, c. kr. profesor v Kranju.
- Dobrovec Josip, kanonik v Velikovcu.
- Ferk Feliks, zdravnik v Mariboru.
- Feuš dr. Fran, prof. bogosl. v Mariboru.
- Firbas dr. Fran, c. kr. notar v Mariboru.
- Flek Josip, prošt v Ptujju.
- Florijančič Josip, kapelan v Št. Juriju ob Taboru.
- Framska šola v Framu.
- Frangež Jernej, župnik pri Sv. Marjeti.
- Franc-Jožefova šola v Ljutomeru.
- Francišškanski samostan v Mariboru.
- Fras Marko, c. kr. knjigovodja v Šoštanju.
- Glaser dr. Ivan, advokat v Mariboru.
- Globočnik Anton pl. Sorodolski, dv. svetnik na Dunaju.
- Glonar Jos., stud. phi. v Gradcu.
- Godec Ferd., zasebnik v Breznici pri Prevaljah.
- Gomilšek Fran, župnik pri Sv. Petru na Medvedovem selu.
- Gorup Josip, učitelj na Polensaku.
- Grafenauer Ivan, c. kr. g. prof. v Kranju.

¹ Dosmrtni udje so zaznamovani z ležečimi črkami.

- Gregorec dr. Lavoslav, kanonik in dekan pri Novi cerkvi.
- Gregorc Pankracij, župnik v Venčesu.
- Gruden dr. Josip, prof. bogosl. v Ljubljani.
- Haubenreich** Alojzij, kn.-šk. ekspeditor v Mariboru.
- Hauptman** Fran., c. kr. profesor v Gradcu.
- Hebar Fran, župnik na Sp. Polskavi.
- Hirti Fran, župnik v Slivnici.
- Hočevar Makso, učitelj v Šoštanju.
- Hohnjec dr. Josip, prof. bogoslovja v Mariboru.
- Horjak Janez, kapelan pri Kapeli.
- Horvat Friderik, župnik v Št. Lovrencu na Poh.
- Hranilnica južnoštajerska v Celju.*
- Hrastelj Gregor, župnik v Selnici.
- Hrašovec Fran, c. kr. okr. sodnik v Gradcu.
- Hrašovec dr. Juro, advokat v Celju.
- Hrašovec dr. Silvin, sodnik v Račečah.
- Hribar Ivan, župan v Ljubljani.
- Hribovšek Karol, stolni prošt v Mariboru.
- Hržič Anton, prof. v Zagrebu.
- Hübsch dr. Art., prof. v Zagrebu.
- Ilešič dr. Fran, c. kr. učit. prof. v Ljubljani.
- Irgl Fran, župnik na Vranskem.
- Jager** Avguštin, kapelan v Ptujju.
- Janežič Rudolf, spiritual v Mariboru.
- Jankovič dr. Fran, zdravnik v Kozjem.
- Janžekovič Jožef, župnik pri Sv. Lenartu v Slov. gor.
- Janžekovič Vid, župnik v Svečini.
- Jarc Evgen, c. kr. prof. v Kranju.
- Jazbinšek Fran, gimn. v Mariboru.
- Jeglič dr. Anton Bonaventura, knezoškof v Ljubljani.
- Jelšnik Ivan, kapelan pri Sv. Juriju ob južni žel.
- Jerovšek dr. Anton, real. prof. v Mariboru.
- Jerovšek Fran, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
- Jurčič Josip, dekan v Vuzenici.
- Jurko Ivan, kapelan na Sladki gori.
- Jurkovič Martin, dekan v Ljutomeru.
- Jurtela dr. Fran, odvetnik v Ptujju.
- Kac** dr. Viktor, zdravnik v Mariboru.
- Kapler Ivan, župnik pri Sv. Jakobu v Sl. gor.
- Karba Matija, župnik v Zrečah.
- Kardinar Josip, c. kr. gim. prof. v Celju.
- Kartin Herb., stud. iur. v Gradcu.
- Kaspret Anton, c. kr. gimn. prof. v Gradcu.
- Kavčič Jakob, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
- Kavčič Josip, kapelan pri Sv. Benediktu.
- Klasinc dr. Ivan, odvetnik v Gradcu.
- Koblar Anton, dekan v Kranju.
- Kocbek Anton, župnik pri Sv. Križu.
- Kociper J. Ev., vikar v Mariboru.
- Kokelj Alojzij, župnik v Vurbergu.
- Kolar Anton, župnik na Koblju.
- Kolar Vinko, provizor v Reki.
- Kolarič Anton, gimn. prof. v Ptujju.
- Kolarič Josip, župnik pri Sv. Martinu na Paki.
- Kolenc Franc v Gradcu.
- Kolšek dr. Josip, advokat v Laškem.
- Kolšek Vinko, c. kr. notar v Šoštanju.
- Komatar Fr., c. kr. prof. v Kranju.
- Komljanec dr. Josip, prof. v Ptujju.
- Koropec Ivan, učitelj v Šoštanju.

- Korošec dr. Anton, drž. poslanec v Mariboru.
- Kos Alojzij, župnik pri Sv. Martinu.
- Kos dr. Fran, c. kr. prof. v Gorici.
- Kosar Jakob, župnik v Žičah.
- Kosi Jakob, kapelan v Celju.
- Košan Janko, c. kr. prof. v Mariboru.
- Kotarska učiteljska knjižnica v Kastvu.
- Kotnik Fr., cand. prof. v Gradcu.
- Kovačič dr. Fran, prof. bogosl. v Mariboru.
- Kozelj Fran, kapelan v Središču.
- Kozinc Ivan, župnik v Slivnici pri Celju.
- Kožuh Josip, c. kr. gimn. prof. v Celju.
- Krajnc Viktor, c. kr. gen. major v Gradcu.
- Krek dr. Bogomil, dv. in sodn. advokat na Dunaju.
- Kronvogl dr. Josip, c. kr. sod. svet. pri Sv. Lenartu.
- Kropivšek Val., kapelan v Ptujju.
- Krošelj Fran, kapelan v Marenbergu.
- Kruljč dr. Fran, kapelan v Mariboru.
- Krušič Ivan, šolski svetnik v Celju.
- Kukovec dr. Vekoslav, odv. kand. v Celju.
- Kukovič Anton, nadučitelj na Polenshaku.
- Kumer Karol, župnik v Prihovi.
- Lah Martin, župnik pri Mar. Snežni.
- Landergott p. Emerik, frančiškan v Brežicah.
- Lasbacher Ivan, trgovec v Slov. Bistrici.
- Lasbacher Josip, kapelan pri Sv. Antonu v Sl. gor.
- Lederhas Ludovik, c. kr. gimn. prof. v Ljubljani.
- Lednik Anton, župnik v Ločah.
- Lekše Fran, župnik v Lučah.
- Lenart Janez, nadžupnik pri Sv. Martinu.
- Lendovšek Mihael, župn. v Makolah.
- Ljubša Matija, kurat v Gradcu.
- Lom Fran, župnik pri Sv. Petru na Kron. Gori.
- Lončarič Josip, kapelan v Trbovljah.
- Lorbek Ivan, župnik pri Sv. Primožu na Poh.
- Lorenčič V., kapelan pri Sv. Ani na Kremb.
- Lupša Ferdo, drž. inženir v Siamu.
- Majcen Gabriel, c. kr. učit. prof. v Mariboru.
- Majcen Josip, kanonik v Mariboru.
- Majhen Josip, nadučit. v pok. v Studenicah.
- Markošek Ivan, katehet v Mariboru.
- Marzidovšek Jakob, voj. kurat v Gorici.
- Matek Blaž, c. kr. gim. prof. v Mariboru.
- Matek dr. Martin, kanonik v Mariboru.
- Mayer dr. Fran, odvetnik v Šoštanju.
- Medved dr. Anton, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
- Menhart Jak., župn. pri Vel. Nedelji.
- Meško Fr. Ks., župnik pri Mariji na Zili.
- Meško Martin*, župnik pri Kapeli.
- Mikl Fran, trgovec pri Sv. Marjeti.
- Misijonska hiša v Studencih pri Mariboru.
- Mlakar p. Bernardin, frančiškan v Gorici.
- Mlakar dr. Ivan, stolni dekan v Mariboru.
- Močnik Fran, kapelan pri Sv. Tomažu.
- Moravec Fran, stolni župnik v Mariboru.

- Mráz Tomaz, nadžupnik v pok. v Selnici.
- Mrkun Anton, kapelan v Razdrtem.
- Munda Janko, župnik na Kozjaku.
- Murko dr. Matija, c. kr. vseuč. prof. v Gradcu.
- Napotnik dr. Mihael*, knezoškof i, t. d. v Mariboru.
- „Naprej“, izobr. in zabavno društvo v Gradcu.
- Ogradi Fran, opat v Celju.
- Ogriz Janez, dekan v Kaplji.
- Orožen Fran, c. kr. učit. prof. v Ljubljani.
- Osenjak Martin, župnik pri Sv. Petru pri Radgoni.
- Ozmeč Josip, župnik pri Sv. Lovrencu na Dr. p.
- Pajk Milan, c. kr. prof. v Ljubljani.
- Peisker dr. I., c. kr. vseuč. prof. v Gradcu.
- Petelinšek Martin, kapelan pri Sv. Magdaleni v Mariboru.
- Petovar Terezija, učitelj. pri Kapeli.
- Pipuš dr. Radoslav, advokat v Mariboru.
- Pivec Štefan, župnik v Podčetrtku.
- Pivko dr. Lud., gimn. prof. v Mariboru.
- Planinc Fran, kapelan v Pišecah.
- Plepelec Josip, župnik pri Sv. Emi.
- Pleteršnik Maks, c. kr. g. prof. v p. v Ljubljani.
- Ploj dr. Miroslav, dv. svetnik na Dunaju.
- Podkrajšek Fran, železn. oficijal v Ljubljani.
- Posojilnica v Slov. Bistrici.
- Posojilnica v Brežicah.*
- Posojilnica v Dolu.
- „ v Framu.
- „ v Gornjemgradu.
- Posojilnica v Jarenini.
- „ v Konjicah.
- „ v Ljutomeru.
- „ v Makolah.
- „ v Mariboru.
- „ okrajna v Ormožu.
- „ v Ptujju.
- „ v Gornji Radgoni.
- „ v Šmarju.
- „ na Slatini.
- „ Savinjska v Žalcu.
- Potovšek Josip, župnik v Artičah.
- Potrč p. Rafael, minorit pri Sv. Trojici v Haložah.
- Požar Alfonz, kapelan v Vojniku.
- Preglej Viktor, kapelan v Konjicah.
- Presker Karol, župnik v Kapelah.
- Pšunder Ferd., vikar v Ptujju.
- Pukl Jakob, tolmač v M. Enzersdorfu.
- Pučnik Anton, m. kapelan v Celju.
- Rabuzá Anton, gimn. učitelj v Trstu.
- Rantaša Tomaz, posest. v Seliščih.
- Ravnateljstvo c. kr. gimn. v Celju.
- Ravnateljstvo c. kr. gimn. v Mariboru.
- Ravnateljstvo c. kr. gimn. v Nov. mestu.
- Ravnateljstvo gimnazijsko c. kr. v Pazinu.
- Rath Pavel, župnik v Št. Ilju pri Turjaku.
- Rebol Fran, cand. phil. na Dunaju.
- Reich Anton, c. kr. blag. preds. v Ljubljani.
- Repolusk Friderik, župnik pri Sv. Vidu.
- Robič Fran, dež. odbornik v Gradcu.
- Rojnik Štefan, rač. ofic. v Gradcu.
- Rosina dr. Fran, advokat v Mariboru.
- Rozman Josip, provizor v Črnečab pri Sp. Drgrd.
- Rožman Janez, župnik v Zavodnjem

- Savinjska podružnica slov. planin.
društva v Gornjem gradu.
- Sernec dr. Janko, zdravnik v Celju.
- Sernec dr. Josip, odvetnik v Celju.
- Schmoranzler Josip, šolski nadzornik
v Mariboru.
- Schoepl dr. Ant. vitez, v Ljubljani.
- Schreiner Henrik, c. kr. učit. ravnatelj
v Mariboru.
- Simonič dr. Fran*, vitez Franc Jož.
reda v Radgoni.
- Simonič Fran, stol. vikar v Mariboru.
- Singer Štefan, župnik v Logavesi.
- Sinko Fr., kapelan v Marenbergu.
- Sinko Jožef, župnik pri Sv. Lovrencu.
- Sket dr. Jakob, c. kr. prof. v Celovcu.
- Slanc dr. Karol, advokat v Novem
mestu.
- Slavič Fran, župnik pri Sv. Antonu.
- Slavič dr. Matija, katehet v Celju.
- „Slovenija“, akad. dr. na Dunaju.
- „Slovenska knjižnica ljubljanskih
bogoslavcev“ v Ljubljani.
- Smodej Fr. Ks., provizor v Timenici.
- Somrek dr. Josip, ravnatelj tiskarne
v Mariboru.
- Srabočan Ant., župnik v Pišecah.
- Središče, občina.
- Stegenšek dr. August, prof. bogosl. v
Mariboru.
- Stern Jurij, kovaški mojster v Ma-
riboru.
- Steska Viktor, kn. šk. dv. kapelan
v Ljubljani.
- Sticker dr. Ljudevit, odv. kand. v
Celju.
- Strelec Ivan, nadučit. v Št. Andražu v
Sl. gor.
- Strgar Anton, kapelan v Mariboru.
- Stroj Alojzij, katehet v Ljubljani.
- Suhač dr. Anton, dekan pri Sv. Ani.
- Svet Alfonz, gvardijan pri Sv. Vidu.
- Šalamun p. Bernardin, kapelan pri
Sv. Vidu.
- Šijanec Anton, župnik pri Sv. Juriju
v Sl. gor.
- Šimonc Simon, kapelan v Selnici.
- Šinko Matija, prof. v p. v Središču.
- Škamlec Ignac, kapelan v Ljutomeru.
- Šket Mihael, župnik v Loki.
- Škrlec Franc, trgovec pri Sv. Be-
nediktu.
- Šlander Anton, dekan v Starem trgu.
- Šlebinger dr. Janko, c. kr. gimn. prof.
v Ljubljani.
- Šmid Miloš*, župnik v Solčavi.
- Šoba Alojzij, župnik v Zdolah.
- Špindler Fran, kn. šk. rač. rev. v
Mariboru.
- Štefan Peter, vojni kurat v Mariboru.
- Štrakl Matej, župnik pri Sv. Petru.
- Štrekelj dr. Karol, c. kr. vseuč. prof.
v Gradcu.
- Štuhec Fran, kapelan pri Sv. Juriju
na Šč.
- Tiplič dr. Fran, zdravnik pri Sv.
Lenartu.
- Tomanič Janez, župnik pri Sv. Ur-
banu.
- Tomažič dr. Ivan, kn. šk. dv. kapelan
v Mariboru.
- Tomažič Marko, dekan v Kozjem.
- Tombah Josip, župnik pri Sv. Petru
p. Sv. gor.
- Tominšek dr. Josip, c. kr. prof. v
Ljubljani.
- Topolnik Ivan, kapelan v Šoštanju.
- Trop Fran, vikar v Mariboru.
- Trstenjak Anton, kontrolor mestne
hranilnice v Ljubljani.
- Trstenjak Alojzij, stud. iur. v Gradcu.
- Trstenjak Ernest, vojni kurat v
Pulju.
- Tuma dr. Henr., odv. v Gorici.
- Turner dr. Pavel*, veleposestnik v
Mariboru.
- Učiteljišče c. kr. v Mariboru.

- Učiteljsko društvo za šolski okraj Konjice.
- Ulčnik Martin, župnik v Doliču.
- Vodnik Hinko, c. kr. prof. v Celju.
- Vodošek Jos., kapelan pri Sv. Pavlu.
- Vogrin Ivan, župnik pri Sv. Barbari v Hal.
- Voh Jernej, kanonik v Mariboru.
- Vojsk Alojz, župnik pri Sv. Kungoti.
- Volčič Miroslav, kapelan v Slivnici.
- Vošnjak dr. Josip, zdravnik v Sl. Bistrici.
- Vozlič Leopold, kapelan v Feldbachu.
- Vovšek dr. Fran, c. kr. sod. nadsv. v Mariboru.
- Vraber Maks, kapelan v Vidmu.
- Vraz Anton, župnik pri Sv. Antonu v Sl. gor.
- Vrečko dr. Josip, odvetnik v Celju.
- Vreže Ivan, c. kr. učit. profesor v Mariboru.
- Vrhovnik Ivan, župnik v Ljubljani.
- Vrstovšek dr. Karol, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
- Zamuda Alojzij, kapelan na Vranskem.
- „Zarja“, akad. društvo v Gradcu.
- Zavod šolskih sester v Mariboru.
- Zemljič Matija, župnik pri Sv. Juriju ob Pesnici.
- Zidanšek Josip, prof. bogoslovja v Mariboru.
- Zdolšek Andrej, župnik pri Sv. Štefanu.
- Zdolšek Fran, župnik pri Sv. Juriju ob Tab.
- Zmazek Fran, župnik pri Sv. Benediktu.
- Žmavc dr. Jakob, c. kr. gimn. prof. v Kranju. 310

Umrlji redni udje:

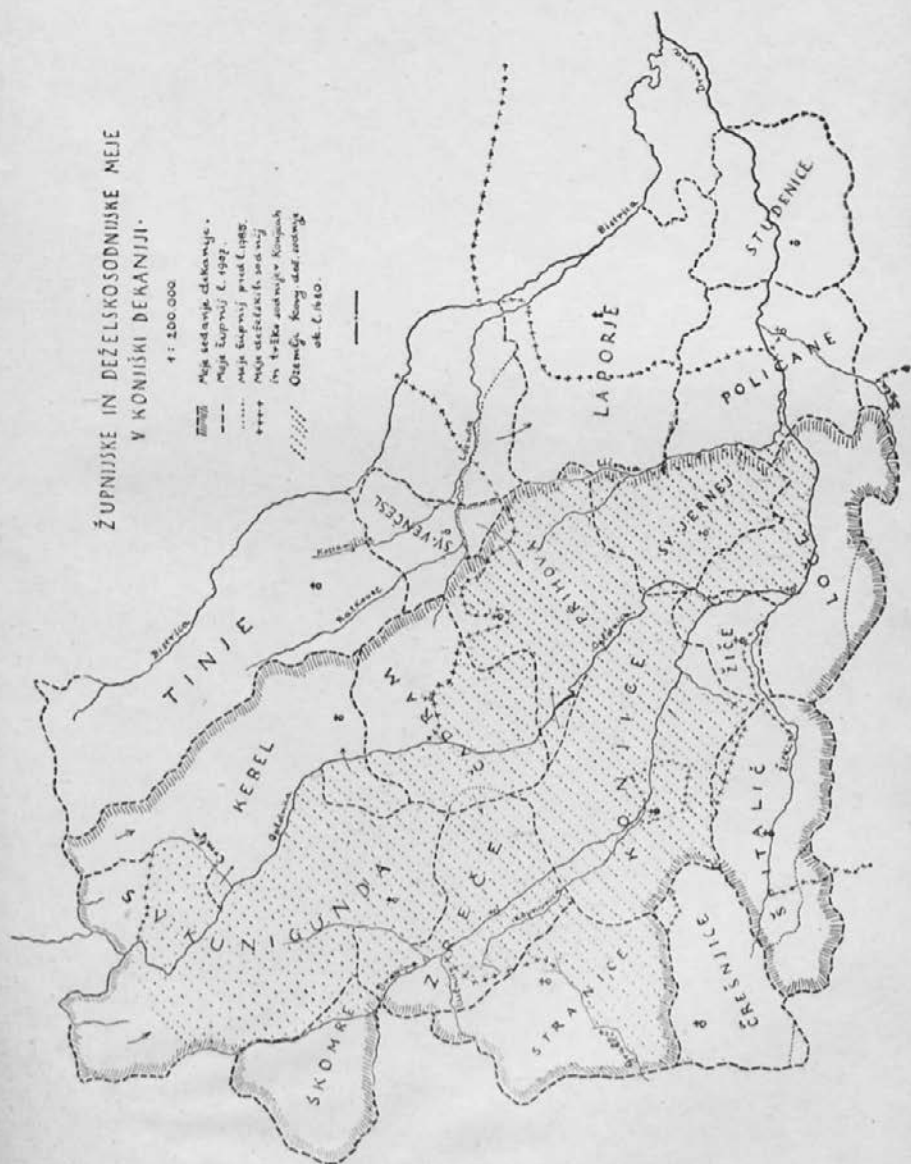
- Hajšek Anton, č. kanonik v Slov. Bistrici.
- Jazbec Anton, župnik v Sl. Gradcu.
- Krušič Jakob, župnik v Št. Andražu pri Velenju.
- Lenart Martin, kapelan v Slivnici pri Celju.
- Rančigaj Anton, župnik pri Sv. Petru v Sav. dol.

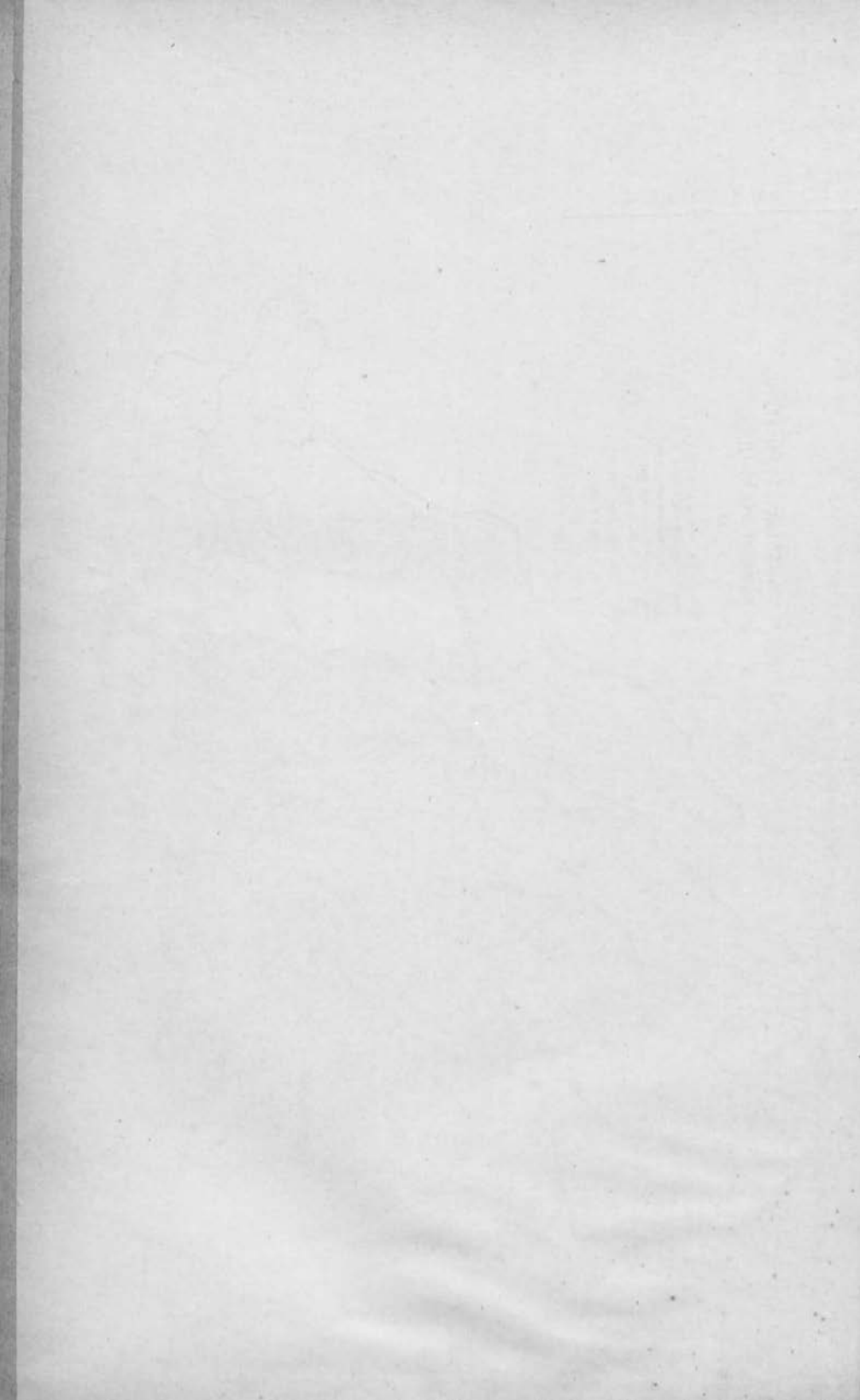

ŽUPNIJSKE IN DEŽELSKOSODNIŠKE MEJE
V KONJIŠKI DEKANIJJI.

1: 200 000

- Meje sedanjih dekanijev.
 Meje župnij L. 1927.
 Meje župnij pred L. 1927.
 Meje občinskih sodnij
in tržiške sodniške krogov
od L. 1920.

Poziv! »Zgodovinsko društvo« se obrača na vse rodoljube s prošnjo: a) Pristopite kot podporni udje (redni udje plačujejo 5 K na leto ali 100 K naenkrat, podporni poljubno svoto) in skušajte pridobiti udov med svojimi znanci in prijatelji. Redni udje dobivajo v dar društveno glasilo »Časopis za zgodovino in narodopisje«. Kdor postane redni ud, dobi še lahko tudi I. letnik za 5 kron. b) Pozvedujte v svojem kraju o zgodovinskih tradicijah, starih knjigah, listinah ter o narodopisnih posebnostih in o tem poročajte odboru. c) Najdene starine in umetnine skušajte pridobiti za društveni muzej ali vsaj skrbite, da se ne pogube. d) Ako se društveni odbor v kaki zadevi na Vas obrne, blagovolite po možnosti prošnji ustreči. e) Podpirajte društvo tudi s spisi o domači zgodovini in narodopisu. — Denarne prispevke sprejema g. dr. Pipuš, advokat v Mariboru, knjige in starine g. prof. A. Stegenšek v Mariboru, poročila pa in dopise društveni tajnik g. prof. Fr. Kovačič tudi v Mariboru.

Odbor »Zgodovinskega društva«.

Za muzej in knjižnico so darovali p. n. gg.: Martin Osterc v Veržeju star žel. svečnik, izrezljano leseno škatljico in staro knjigo; L. Stepišnik v Slov. Bistrici več kamenitih predmetov in prazgodovinski meč; Vid Janžekovič, župnik v Svečini več starih knjig, dve okamenini morskih živali iz spielfeldske okolice in več starih rokopisov; J. Jaš v Mislinju žensko kapo iz slovenjegraške okolice; dr. Turner železno orodje iz dravskega otoka pri Mariboru; Fr. Pollak v Ptuju zbirko prstanov, uhanov i. t. d. iz hajdinskih grobov; Ivan Munda, župnik pri sv. Joštu, več prazgodovinskih in narodopisnih predmetov; dr. R. Pipuš, staro znamenje Kristusovega trpljenja pod steklom i. dr.

Denarni prispevki za narodni muzej. Po listkih à 10 v, ki jih je izdalo »Zg. dr.« v korist narodnega muzeja, so nabrali: gđc. A. Toplak v Ptuju 10 K, p. Luc. Selinšek v Ptuju 20 K, dr. A. Korošec 10 K, A. Kozinc v Mariboru 8 K, dr. Kovačič 10 K.

V zalogi „Zgodovinskega društva“

se še dobe po zelo znižani ceni pri »Zgodovinskem društvu« ali pa v Cirilovi tiskarni v Mariboru naslednje knjige rajnega zgodovinarja M. Slekovca:

Polidor pl. Montagnana	10 v
Duhovni sinovi slavne nadžupnije konjiške	10 »
Sekelji, rodoslovna in životopisna razprava	10 »
Vurberg, krajepisno-zgodovinska črtica	20 »
Wurmberg, Topographisch-historische Skizze	20 »
Župnija Sv. Lovrenca na Dravskem polju	30 »

Druge Slekovčeve knjige so že pošle. — Za poštnino se naj priloži 5, oziroma 10 vin.

Istotam se še dobi I., II., III. in IV. letnik „Časopisa za zgodovino in narodopisje“. Cena za ude 5 K, za neude 6 Kron.

Janežičeva Slovnica. Spisal Gabriel Majcen k pedesetletnici »Slovenske slovnice« Antona Janežiča. 20 v, s poštnino 25 v.

Zgodovinska knjižnica. I. oddel., I. zv.: Krajevne kronike. Cena po pošti 23 v.

Zgodovinska knjižnica. II. oddel.: Prazgodovinske izkopine. Cena po pošti 45 v.

Celjski grofje in jugoslovansko ozemlje. Govoril na občnem zboru »Zgod. dr.« dr. Karol Verstovšek. Cena po pošti 13 v.

A. Kaspert: **Razmere gorenjskih kmetov okolo leta 1500.** S poštnino 55 v.

A. Kaspert: **Kopitar in Ranke.** Po pošti 25 v.

Die Instruktion Erzherzog Karls II. für die landesfürstlichen Reformierungs-Kommissäre in Steiermark aus dem Jahre 1572. Po pošti 35 v.

